

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Mezigenerační hodnoty ve společnosti

Nicole Wasserburgerová

Olomouc 2024

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Hubálek Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem Mezigenerační hodnoty ve společnosti vypracovala samostatně, pod odborným dohledem Mgr. Tomáše Hubálka Ph.D. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne.....

Nicole Wasserburgerová

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu práce Mgr. Tomáši Hubálkovi Ph.D. za jeho cenné rady, vedení a čas, který mi věnoval během psaní mé bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala všem respondentům za jejich ochotu při vyplňování dotazníku k praktické části a poskytli mi tím důležité informace k výzkumu. Velký dík patří také mým nejbližším, kteří mi po celou dobu studia byli velkou oporou.

Anotace

Jméno a příjmení:	Nicole Wasserburgerová
Katedra nebo ústav:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Hubálek Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Mezigenerační hodnoty ve společnosti
Název v angličtině:	Intergenerational values in society
Anotace práce:	<p>Tato bakalářská práce zkoumá mezigenerační hodnoty ve společnosti. Cílem práce je zjistit a porovnat hodnotové preference u dvou vybraných generací – seniorů a mladých dospělých. Práce je založena na kvantitativní analýze dat z dotazníkového šetření. Výsledky ukazují, že existují shody i rozdíly v hodnotových preferencích obou generací. Zdraví je vnímáno jako nejdůležitější hodnota v obou skupinách. Senioři kladou větší důraz na moudrost a světový mír, zatímco mladí dospělí více zdůrazňují svobodu a vyzrálou lásku. Hodnotový systém se v průběhu života mění v obou skupinách, a to vlivem osobních zkušeností, rodinných událostí a změny životní situace. Vnímání hodnotových preferencí jiných generací je ovlivněno vlivem doby a technologií, generačními rozdíly, různými životními zkušenostmi a společenskými změnami.</p>
Klíčová slova:	Hodnoty, hodnotový systém, generace, mladí dospělí, senioři, zdraví, svoboda, mír, moudrost, životní zkušenosti, generační specifika
Anotace v angličtině:	<p>This bachelor thesis explores intergenerational values in society. The aim of the thesis is to identify and compare the value preferences of two selected generations – seniors and young adults. The thesis is based on a quantitative analysis of data from a questionnaire survey. The results show that there</p>

	<p>are similarities and differences in the value preferences of both generations. Health is perceived as the most important value in both groups. Seniors place more emphasis on wisdom and world peace, while young adults place more emphasis on freedom and mature love. The value system changes over the course of a lifetime in both groups due to personal experiences, family events, and changes in life situations. The perception of value preferences of other generations is influenced by the influence of time and technology, generational differences, different life experiences and social changes.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>Values, value system, generation, young adults, seniors, health, freedom, peace, wisdom, life experience, generational specifics</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>4</p>
Rozsah práce:	<p>65 s. + 18 s. přílohy</p>
Jazyk práce:	<p>Český jazyk</p>

Obsah

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 Axiologie	9
1.1 Proměnlivost hodnot a hodnotového systému	11
1.2 Funkce hodnot.....	12
1.3 Druhy hodnot	14
1.4 Hodnotový systém a hierarchie hodnot.....	16
1.4.1 Hodnotový koncept Milтона Rokeache	17
1.4.2 Hodnotový koncept S. H. Schwartze	20
1.4.3 Hodnotová typologie Eduarda Sprangera	21
1.5 Příbuzné termíny.....	22
1.5.1 Potřeby	22
1.5.2 Postoje.....	23
1.5.3 Normy	24
2 Ontogeneze.....	25
2.1 Dospělost.....	27
2.1.1 Periodizace dospělosti.....	27
2.1.2 Mladá dospělost.....	28
2.1.3 Charakteristika mladé dospělosti	29
2.2 Stáří.....	29
2.2.1 Periodizace stáří	30
2.2.2 Charakteristika stáří	31
2.2.3 Faktory, které se mohou podílet na změně hodnotových orientací.....	32
PRAKTICKÁ ČÁST	34
3 Metodologie	34
3.1 Výzkumný problém.....	34
3.2 Cíl výzkumu.....	34
3.3 Výzkumné otázky	34
3.4 Metoda sběru a zpracování dat	35
3.5 Výběr respondentů.....	35
3.6 Interpretace výsledků	36
3.7 Shrnutí	59
3.8 Diskuse.....	62
Závěr	63

Seznam zdrojů	65
Seznam grafů	67
Seznam příloh	68
Příloha č. 1: Dotazník mladí dospělí	68
Příloha č. 2: Dotazník senioři	71
Příloha č. 3: Odpovědi mladých dospělých na otázku k důvodům nejdůležitějších hodnot	74
Příloha č. 4: Odpovědi seniorů na otázku k důvodům nejdůležitějších hodnot	82

ÚVOD

„Hodnoty bytí spočívají z velké části v tom, jak vroucně jsme je schopni prožívat.

Hodnota našeho člověčího života je závislá na hodnotách, které jsou v nás.

Lidé si tvoří svůj lidský svět. Je v něm to, co do něho vkládáme.“

Josef Čapek

Téma hodnot je komplexní, jelikož každý člověk má svůj vlastní pohled na to, co je pro něj v životě cenné a důležité. Každý z nás vnímá hodnoty individuálně, dle svého osobního pohledu. Nad tématem hodnot se zamýšleli již naši předci po celou lidskou historii. Hodnoty byly zkoumány v různých kulturách a kontextech. Nyní ve 21. století stále nemáme jednotnou shodu a ucelenou definici, která by nám pojem jednoduše shrnula. Vývoj myšlenek byl zcela jistě ovlivněn historickými a kulturními aspekty. Položme si nyní pár otázek. Co jsou vlastně hodnoty? Co je pro nás v životě důležité? Každý se nyní můžeme zamyslet a napadne nás jedna nebo několik věcí, z kterých se stanou hodnoty. Jedna pro nás bude důležitá víc než ta druhá. Ale to, co je důležité pro vás, je stejně tak důležité pro osobu, která projde kolem na ulici?

Teoretická část této práce bude zasazena do kontextu axiologie, vědy o hodnotách, která zkoumá jejich podstatu, význam a hierarchii. Díky různorodosti lidí vznikla řada definic k pojmu hodnota, které odráží rozmanitost názorů k tématu. V práci budou uvedeny definice k pojmu hodnota. Budou představeny základní pojmy, které se týkají hodnot a vybrané hodnotové koncepty autorů, které lépe pomohou pochopit odlišnost v chápání problematiky. Dále bude představena proměnlivost hodnot a faktory, které mohou ovlivnit změnu hodnotového systému jedince v průběhu života.

Bude následovat praktická část, která bude vycházet z teoretické části této bakalářské práce. V rámci praktické části budou zkoumány mezigenerační hodnoty ve společnosti s důrazem na porovnání hodnotových preferencí mezi vybranými respondenty u zvolených generací, které budou představeny v teoretické části této práce. Respondenty budou tvořit zástupci dvou generací – senioři a mladí dospělí. Cílem výzkumu je zjistit jaké hodnoty považují respondenti za důležité a jaký pro to mají důvod. Dále porovnat jejich hodnotové preference, uvést případné shody a rozdíly mezi těmito skupinami a ověřit, zda se hodnotové preference mohou měnit v průběhu života jedince. Výsledky výzkumu by mohly pomoci k lepšímu pochopení dynamiky hodnot ve společnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Axiologie

Axiologie vychází z řeckého slova „axiá“, které přeložíme jako hodnota nebo cennost a „logos“, které označuje slovo, myšlenku, vědu. Axiologie je tedy nauka o hodnotách a hodnocení (Kučerová, 1996, s. 45). Protože je axiologie základním kamenem hodnot, považuji za vhodné ji v mé práci zmínit. Avšak z důvodu obsáhlosti této problematiky se vyhnu historické genezi, protože limity práce mi neumožní věnovat se problému v plné šíři. Uvádím pouze vybrané definice pojmu „hodnota“ z dob moderní historie a současného světa, abych lépe naznačila rozsáhlost vybraného tématu. Autoři jsou řazeni chronologicky, dle data publikování, což mj. umožňuje sledovat možný vývoj a proměny konceptu hodnot v čase.

Milton Rokeach (1973, s. 5, překlad autorky do čj) chápe hodnotu jako „*trvalé přesvědčení o tom, že specifický způsob jednání nebo konečný stav existence je osobně nebo společensky výhodnější než opačný či protilehlý způsob jednání nebo konečný stav existence.*“. Podle autora mají hodnoty tři složky, a to afektivní, behaviorální a kognitivní. Afektivní se rozumí, že člověk je s hodnotou emocionálně spjatý, má k ní nějaký citový vztah, ať už souhlasný či nesouhlasný. Behaviorální znamená, že se podle daných hodnot chová, jedná s nimi v souladu, slouží tedy jako aktivátor. Kognitivní složka vychází z toho, že člověk zná a ví, co je žádoucí, co je správné a jak se má správně chová (Rokeach, 1973, s. 7, překlad autorky do čj).

Bohumil Geist (1992, s. 103) uvádí, že hodnoty jsou jeden z nejproblematictějších a diskutovaných pojmů. Termín hodnota se vyskytuje v řadě oborech, jako ekonomie, psychologie, filozofie, sociologie a také v matematice.

Stanislava Kučerová (1996, s. 45) uvádí, že hodnoty jsou pro každého z nás odlišné, i když na mnohých z nich se shodneme. Pojmem hodnota myslí „*nejen to, co je k životu nutné, potřebné a užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co cítíme, i to, co milujeme, co je nám drahé, milé, co je blízké našemu srdci.*“.

Josef Kořenek (2001, s.12) popisuje rozsáhlost pojmu hodnota, kdy si můžeme pod ním představit „*vše, co má pro nás nějakou cenu.*“.

Dále pak přesněji charakterizuje hodnotu jako „*zkoncentrovanou zkušenost a reálnou sílu v rozvoji lidské společnosti, která reflektuje na jedné straně potřeby člověka a na druhé straně*“.

jeho touhy, přání a ideály. Tímto způsobem člověk přesahuje hladinu svých aktuálních potřeb a tím i horizont své současnosti.“ (Kořenek, 2001, s. 13).

Hodnoty jsou pro každého z nás důležité, neboť našemu životu dávají smysl a směr. Hodnoty mají mnoho podob: poznatkovou, sociální, morální, ideologickou, estetickou, náboženskou, majetkovou a také mocenskou. Hodnoty také tvoří jeden z motivů našeho jednání a jsou tak důležitou součástí motivačních dispozic (Hoskovec, 2002, s. 67).

Podle sociologického slovníku jsou hodnoty „*výrazem obecných principů, základních orientací, a především preferencí a kolektivní víry.*“ (Boudon et al., 2004, s. 62).

Hodnoty jsou přesvědčení, která jsou pevně spojená s emocemi. Slouží jako motivační základ a označují žádoucí cíle, ke kterým lidé směřují. Abstraktní povaha hodnot je odlišuje od postojů a norem, které se většinou vztahují ke specifickým situacím, konkrétním činům a objektům. Hodnoty si s postupem života lidé řadí podle důležitosti a vytváří si tak hodnotové priority, které je charakterizují (Schwartz, 2006, s. 1, překlad autorky do čj).

„Teorie hodnot definuje hodnoty jako žádoucí, transsituační cíle, které se liší svou důležitostí a slouží jako řídicí principy v životě lidí.“ (Schwartz, 2006, s. 1, překlad autorky do čj). Z definice plyne, že hodnoty jsou univerzální v tom smyslu, že nejsou omezeny na konkrétní situace, a jednotlivci jim přisuzují různou míru významu a prioritu ve svém životě. Hodnoty dále formují a řídí naše chování a procesy rozhodování.

Stejně jako předešlý autor, i Panajotis Cakirpaloglu zdůrazňuje univerzálnost hodnot. Jednou z hlavních vlastností hodnot je obecnost. Tato vlastnost umožňuje hodnotám aplikovatelnost v různých kontextech. Význam hodnoty v sobě nesou např. motivy, charakterové rysy, emocionální chování a také fyzické vlastnosti (Cakirpaloglu, 2009, s. 13).

Z uvedených myšlenek autorů lze říct, že se liší zejména v důrazech na různé aspekty pojmu hodnota, ale současně se shodují na univerzálnosti a emocionálním aspektu hodnot. Univerzálnost hodnot můžeme chápat v tom smyslu, že je lze interpretovat v různých kontextech. Autoři Schwartz a Rokeach se shodují v tom, že hodnoty mohou být hierarchicky uspořádány, neboť lidé přisuzují různým hodnotám různou důležitost.

Využití více autorů v této analýze poskytuje širší perspektivu na téma hodnot a ukazuje různorodé přístupy k jejich pojetí a významu v lidském životě.

1.1 Proměnlivost hodnot a hodnotového systému

Často si určité hodnoty můžeme utvářet, až po ztrátě toho, co pro nás kdysi hodnotným vůbec nebylo. Důležité aspekty tak můžeme brát jako samozřejmé až do chvíle, kdy jsou mimo dosah. V životě každého z nás čeká mnoho milníků, které nějakým, ať už pozitivním či negativním způsobem poznamenají náš život. Právě tyto chvíle se pak mohou stát nástrojem pro utváření a změny v našem, třeba již vzniklém hodnotovém systému.

Individuální a společenské změny jsou možné, díky tomu, že hodnoty nejsou zcela stabilní. Veškeré pojetí hodnot by tak mělo zdůrazňovat jejich proměnlivost. V průběhu dospívání bude dítě vystaveno různým situacím, ve kterých si bude konkurovat více druhů hodnot. Rozdílné sociální situace pak budou vyžadovat zvážení jedné hodnoty nad tou druhou, která je důležitější (Rokeach, 1973, s. 6, překlad autorky do čj). Stejně, jako se mění hodnoty, tak se nám může v důsledku socializace, terapie, kulturních otřesů změnit i celkový hodnotový systém (Rokeach, 1973, s. 37, překlad autorky do čj). Tato proměnlivost hodnot a hodnotového systému je zásadní pro individuální růst a adaptaci společnosti k měnícím se podmínkám (Rokeach, 1973, s. 6, překlad autorky do čj).

Změny v hodnotovém systému mohou být vyvolány mnoha událostmi a vlivy. Hodnoty jsou ovlivněny historickými událostmi, jako jsou války nebo hospodářské krize, které mají vliv na určité věkové kohorty lidí. Dalším zdrojem změn hodnot je fyzické stárnutí, jako ztráta síly nebo paměti. Životní etapy, které jsou spojeny s mnoha příležitostmi a požadavky, jako je péče o děti, zaměstnání nebo ztráta partnera, mohou být také nástrojem pro změny v hodnotách jedince. V rané dospělosti, kdy se lidé snaží usadit se v pracovním a rodinném životě, jsou důležité hodnoty spojené s dosahováním úspěchu a stimulací. Ve střední dospělosti, kdy jsou lidé zainteresováni do ustálených rodinných, pracovních a sociálních vztahů, jsou důležité hodnoty spojené s bezpečností, konformitou a tradicí. S přibývajícím věkem a přibývajícími omezeními, jako jsou důchod a ovdovění, se důležitost hodnot spojených s dosahováním úspěchu, stimulací, moci a hédonismem snižuje, zatímco hodnoty spojené s bezpečností a tradicí se zvyšují. Právě historické události, fyzické stárnutí a životní etapy jsou systematické zdroje změn hodnot v dospělosti (Schwartz, 2006, s. 6,7, překlad autorky do čj).

Další změny v hodnotách jsou způsobeny pohlavím a vzděláním. Pohlaví může ovlivnit hodnoty tím, že ženy a muži mohou mít odlišné zkušenosti a očekávání, které jsou relevantní pro hodnoty. Například psychoanalytické teorie tvrdí, že ženy jsou více spojeny s ostatními lidmi a muži jsou více autonomní a individuální. Vzdělání může ovlivnit hodnoty tím, že určuje

příležitosti a omezení, kterým lidé čelí, a jejich zdroje pro zvládnání. Lidé s hodnotami spojenými s dosahováním úspěchu a samostatností mají tendenci být více motivováni k dosažení vysokého vzdělání. Na druhé straně lidé s hodnotami spojenými s konformitou a tradicí mohou mít tendenci být méně motivováni k dosažení vysokého vzdělání (Schwartz, 2006, s. 7,8, překlad autorky do čj).

1.2 Funkce hodnot

Hodnoty hrají v našem životě klíčovou roli a mohou mít různé funkce v různých kontextech, jako jsou sociální, kulturní a morální aspekty. Hodnoty mohou formovat naše jednání, chování, rozhodnutí a postoje. Mohou také sloužit jako směrnice pro naše mezilidské vztahy a určovat, co je pro nás důležité a smysluplné.

Libor Prudký (2009) uvádí a vysvětluje 9 různorodých funkcí hodnot (Prudký, 2009, s. 44-57).

1. Stavební kameny kultury

Tato funkce naznačuje, že právě hodnoty každou kulturu definují. Kultura se projevuje skrze symboly, abstrakce z chování a výsledků tohoto chování. Jedním z abstraktních prvků jsou i hodnoty. To znamená, že vznik hodnot a nabytí kultury jsou vzájemně propojeny, nedílné a mohou se prolínat. Pochopením samotné hodnoty nepoznáme celou kulturu. Abychom mohli pochopit kulturu, musíme ji vidět jako specifickou konfiguraci přijatých a uznávaných hodnot v daném prostředí. Bez porozumění hodnotám a vzájemným vztahům mezi nimi nelze kulturu pochopit. A bez pochopení vývoje kultury není možné pochopit, jak se mění a jaké jsou současné hodnoty.

2. Součásti utváření obsahu sociálních fenoménů a vztahů

Hodnoty a normy jsou klíčovým obsahem v celém sociálním a osobnostním systému. Porozumění obsahu sociálních aktivit jednotlivců, skupin, institucí a komunit je nemožné bez pochopení hodnot, které jsou přijímány a sdíleny. Hodnoty jsou těsně propojeny s cíli a v určitém smyslu spoluvytvářejí kulturu. Kultura dává obsah sociálním vztahům, činnostem, strukturám a institucím, což ukazuje na roli hodnot v utváření sociálních fenoménů a vztahů.

3. Jeden z definičních znaků osobnosti

Našimi přijatými hodnotami vytváříme zdroje, které ovlivňují naše motivace a chování, a tím se stávají charakteristickými znaky naší osobnosti, což platí jak pro nás samotné, tak pro naše

sociální okolí. Pokus o změnu těchto klíčových charakteristik by znamenal změnu vlastní identity a náš proces sociálního začlenění by byl ohrožen. Proto je udržení naší hodnotové struktury důležitější než podléhání vnějším nátlakům na její změnu.

4. Zdroj motivace a chování

Hodnoty hrají podstatnou funkci ve vlivech na chování. Motivace je pevně spojena s hodnotami jedince a chováním. Přijaté hodnoty mají úzký vztah k trvalejším vzorcům přijatého chování, které nazýváme normami chování.

5. Součásti identifikátorů skupiny či etnika, společenství nebo i institucí

Hodnoty mají dvojí identifikační funkci: působí jak uvnitř, tak vně skupiny. Pokud jde o vnější identifikaci skupiny, hodnoty slouží jako prostředek sociální diferenciaci a posilují sociální soudržnost. Bez poznání těchto sdílených hodnot není možné identitu skupiny rozpoznat, natož se s ní ztotožnit či od ní odlišit, a nelze na ni nijak působit. Pojetí identity je zakořeněno v poznání hodnot, které skupina nebo společenství přijímají. Tyto hodnoty jsou základem identity skupiny a odrážejí se v ní vztahu k sobě i ostatním. Poznávání hodnot, které skupina přijímá a které ji definují, je úzce spojeno s pochopením struktury a dynamiky nabídky hodnot daných lidí, stejně jako s projevy a postupy, kterými jsou hodnoty přijímány.

6. Zdroje sociální a kulturní soudržnosti

Soudržnost je vytvářena hodnotami a způsobem života. Soudržnost může být založena například na základě pronásledování, diskriminace anebo společných zájmů.

7. Zdroje charakteristiky rozvrstvení a hierarchizace společnosti

Sociální začlenění jednotlivce, skupiny nebo jiného společenství ovlivňuje povahu a uspořádání hodnot, které přijímají. Toto je výsledkem poznatků o procesech socializace a prostředcích, které ovlivňují nabídku a interpretaci hodnot. Také to ilustruje, jak hodnoty slouží jako identifikační prvek pro určení sociálního začlenění.

8. Atribut morálky

Hodnoty jsou nejčastěji spojovány s morálkou a jejich vzájemný vztah je významný. Morálku můžeme vnímat jako určité hodnotové zakotvení jednotlivce či komunity. Její klíčovou funkcí je schopnost rozlišit dobro a zlo a následně podle v souladu s rozlišeným jednat

a promítnout do hodnot. Toto rozlišení mezi dobrem a zlem vyžaduje existenci již vytvořených hodnotových struktur. Hodnoty jsou prvkem morálních kritérií, chápány jako to, co má, být.

9. Základy politických filozofií a ideologií

Tato funkce je spojena s určitou vědní disciplínou, zejména s pohledem na hodnotová východiska politických filozofií, které se projevují v různých ideologiích a jsou nejvíce patrné v každodenním životě jako projevy určitých hodnotových orientací. Politická filozofie se snaží nalézt základní principy spravedlnosti a dobra pro neosobní instituce, pravidla, konvence a zvyky, jež jsou uplatňovány pomocí politické moci. Vždy se snaží porovnat svou vlastní teorii s nějakým ideálním modelem. Proto je v rámci politické filozofie nezbytné vypracovat detailní teorii hodnot, která je klíčová pro kritické zhodnocení různých konceptů v oblasti politické filozofie.

1.3 Druhy hodnot

Stejně jako existuje několik definic pro pojem „hodnota“, řada autorů publikovala i různé druhy a koncepce hodnot. Tato variabilita opět zdůrazňuje rozmanitost a komplexnost hodnot v různých kontextech.

Stanislava Kučerová (1996) kategorizuje hodnoty podle dimenzí, v nichž člověk prožívá sebe i svět. Jedná se o hodnoty přírodní, civilizační a duchovní.

1. **Přírodní hodnoty** zahrnují vitální a životní hodnoty, které souvisí s přírodní podmíněností a existencí. Tyto hodnoty jsou spojeny s tendencí udržet, rozvíjet a chránit život organismu, jednotlivce a druhu. Příklady přírodních hodnot zahrnují zdraví, fyzickou kondici, pocit blaha spojený s tělem a uspokojení smyslu. Protože člověk je nedílnou součástí přírody, jsou hodnoty vitálního charakteru pro něj zvláště intenzivní. Život samotný má pro člověka nepopsatelnou cenu, jelikož představuje základní podmínku a možnost pro realizaci všech ostatních hodnot. K přírodní dimenzi řadíme i hodnoty sociální, protože tyto hodnoty vycházejí z přirozeného vztahu člověka k druhým lidem a ke vlastní osobě, který je daný přírodou. Člověk má potřebu spojení s ostatními, touhu po vzájemnosti a emocionálním propojení, chce být milován a tyto city opětovat. Taktéž má egoistické potřeby a sklony, jako je touha po uznání, ocenění a úspěchu. V této dimenzi jsou hodnoty spojeny s mezilidskými vztahy a city (Kučerová, 1996, s. 72).

2. **Civilizační hodnoty** jsou jak předpokladem, tak výsledkem uspořádání společnosti, komunikace, výroby a obchodu, a také akumulace společenského poznání, včetně vědeckých poznatků. Tyto hodnoty poskytnou člověku osvobození se od závislosti na přírodním prostředí, zajistí mu prospěch a utváří jeho materiální kulturu jako sféru praktických významů (Kučerová, 1996, s. 72-75).
3. **Duchovní hodnoty** jsou hodnotami ideálními, vyvolávají touhu po hledání hlubší podstaty a významu, zajišťují uspořádanost autentického lidského života a zdůvodňují existenci pravdy, dobra, krásy a svobodného uvědomění lidské bytosti. Tyto hodnoty se tvoří v různých oblastech, jako jsou etika, morálka, estetika, světové názory, náboženství a filozofie. Zahrnují tvůrčí sebepoznání a vyjádření, snahu po pochopení smyslu věcí, plnosti života a významu v pravdivém, etickém a estetickém smyslu. Těmito hodnotami se rovněž rozvíjí tvořivost, intelektuální růst, citová hloubka, vzdělanost a tvůrčí činnost. Tyto hodnoty odpovídají potřebě citového spojení, vnitřní harmonie mezi jednotlivcem a ostatními, jednotlivcem a přírodou, a potřebě uvědomělého řádu života jako celku (Kučerová, 1996, s. 72, 76).

Rakouský neurolog a psychiatr Viktor E. Frankl poukazuje na bohatství světa hodnot a rozlišuje v něm tři kategorie a to tvůrčí, zážitkové a postojevé (Frankl, 2015, s. 61-63).

1. **Tvůrčí hodnoty** lze uskutečnit tvůrčí činností, kterou vytváří a dává společnosti. Do této skupiny spadá například zájmová činnost, sport a práce, která dává možnost objevit a uskutečnit tvůrčí hodnoty (Frankl, 2016, s. 124).
2. **Zážitkové hodnoty** se realizují v přijímání světa, je to zážitek, který jedince obohacuje. Tyto hodnoty se realizují vykonáním skutků a činů ve prospěch druhých a také láskou, ať už mateřskou, přátelskou, mileneckou nebo zduchovnělou (Frankl, 2016, s. 125).
3. **Postojové hodnoty** nejsou tvořivé a nenesou v sobě příliš zážitky, přesto se jedná o hodnoty nejvyšší. V těchto hodnotách záleží, jak se člověk postaví svému osudu, z toho pramení i jejich název (Frankl, 2015, s. 62). Realizace spočívá v postavení se svému osudu a brát ho na sebe. Příkladem může být postoj trpělivé důstojnosti v podmínkách bolesti a utrpení (Frankl, 2016, s. 125).

Člověk by neměl zůstat stát před jednou skupinou hodnot, ale aby byl vůči nim obratný, tzn. pokud má člověk možnost obrátit se od jedné skupiny hodnot ke druhé, měl by ji využít, neboť náš život v různých situacích může vyžadovat odlišné hodnoty (Frankl, 2015, s. 63).

Český psycholog a historik Milan Nakonečný rozlišuje hodnoty materiální, sociální a duchovní. Hodnotu spatřuje pouze v kladném slova smyslu, jde o subjektivně přijaté dobro (Nakonečný, 2009, s. 244).

1. **Materiální** hodnotou může být například jídlo, majetek, zdraví, pohodlí.
2. **Sociální** hodnota se váže k lidem, tedy je to například láska a přátelství.
3. **Duchovní** hodnotou se dělí na intelektuální (pravda), morální (dobro) a estetické (krása).

Ladislav Tondl rozděluje hodnoty dle jejich cílové orientace a rozhodovacích procedur (Tondl, 1999, s. 160)

1. **Hodnoty epistemické** – jsou poznávacího a kognitivního charakteru, tedy jsou spojeny s hodnocením znalostí.
2. **Hodnoty etické** – do této sféry spadají hodnoty mravní
3. **Hodnoty technologické** – patří zde hodnoty technické a ekonomické.
4. **Hodnoty zdravotní**
5. **Hodnoty ekologické** – do této sféry hodnot může spadat například péče o trvale udržitelný život a životní prostředí.

1.4 Hodnotový systém a hierarchie hodnot

Právě díky variabilitě názorů autorů k pojmu „hodnota“ a její definici uvádím vybrané hodnotové koncepty autorů. Představeny budou hodnotové systémy Milton Rokeache (1973), Shaloma H. Schwartz a Eduarda Sprangera. Každý z autorů představuje hodnotový koncept jinak. Rokeach se zaměřuje na studium hodnot a jejich vliv na chování a postoje lidí, dělí hodnoty na instrumentální a terminální. Jeho práce se také soustředí na změny hodnotových orientací. Schwartz se zaměřuje na teorii hodnot, kde jsou chápány jako obecné představy o tom, co je v životě důležité a cenné. Ve své práci identifikoval deset hodnot podle motivace, které formují hierarchii hodnot a ovlivňují chování jednotlivců. Spranger se zaměřuje na šest typů poznání světa a základní životní formy, které představují duchovní principy. Jeho koncept je založen na tom, jak lidé přistupují k hodnotám a jak tyto hodnoty ovlivňují jejich chování a osobnost.

Uvedení autoři uznávají existenci hierarchické struktury hodnot, kde některé hodnoty mají pro jednotlivce větší důležitost než jiné.

1.4.1 Hodnotový koncept Milтона Rokeache

Polsko – americký sociální psycholog Milton Rokeach (1973) se odkazuje na dva druhy hodnot, a to instrumentální a terminální, také označovány jako cílové. Tyto dva druhy hodnot mají pod sebou několik konkrétních hodnot, přičemž jeden druhému nemusí odpovídat celkovým počtem hodnot. Terminální hodnoty definují konečný stav, slouží jako vodítko pro naše chování a rozhodování. Tyto hodnoty se dělí na osobní a společenské, tedy mohou být zaměřené jak na jednotlivce, tak na společnost. U instrumentálních hodnot nalezneme rovněž dva druhy, a to morální a kompetenční. Morální hodnoty se vztahují ke způsobům chování a týkají se pouze určitých druhů instrumentálních hodnot a to těch, které mají společenské zaměření, a které při porušení vyvolají osobní negativní reakci, jako například výčitky svědomí, pocit viny. Kompetenční hodnoty se již nezabývají morálkou a jsou zaměřeny na jednotlivce. V případě porušení kompetenčních hodnot již nenastávají výčitky, nýbrž pocit studu. Rokeach uvádí pro příklad inteligentní jednání, které evokuje kompetentní chování a na druhé straně upřímné jednání, které spadá pod hodnoty morální. Střet těchto hodnot může vést ke konfliktu, který si můžeme představit pod zdvořilým jednáním versus racionální kritikou (Rokeach, 1973, s. 8, překlad autorky do čj).

Uvedené druhy hodnot jsou oddělené, ale funkčně propojené. Příkladem můžeme uvést, když se určitý způsob chování může stát nástrojem pro dosažení terminální hodnoty (Rokeach, 1973, s. 12, překlad autorky do čj).

Jak jsme již uvedla, terminální hodnoty nám určují konečný stav, tedy to, k čemu směřujeme. Instrumentální hodnoty fungují jako prostředky a způsoby, jak cílů dosáhnout. Z tohoto pojetí vychází Rokeachova metoda k měření a zachycování hodnotových struktur, která se nazývá „value survey“ a představuje 36 hodnot, rozdělených na hodnoty terminální a instrumentální. Hodnotový systém, který Rokeach definuje jako „*trvalou organizaci přesvědčení o preferovaných způsobech chování nebo konečných stavech existence podle stupně relativní důležitosti.*“ (Rokeach, 1973, s. 5, překlad autorky do čj) nám umožňuje individuální výběr způsobu jednání, což zahrnuje hledání optimálních způsobů k dosažení cílů, volbu činností a rozhodnutí, včetně možností, jak řešit konflikty. Lze ho chápat jako "hodnotový algoritmus", který si jednotlivci tvoří a kterým se odlišují od ostatních. Postupně se naučené hodnoty integrují do uspořádaného hodnotového systému, kde každá hodnota zaujímá určité místo v hierarchii vzhledem k ostatním hodnotám. Tento hodnotový systém se

upevňuje během procesu socializace v dané kultuře a může se měnit v souladu s kulturními změnami (Prudký, 2009, s. 75-76).

Níže uvádím tabulku terminálních a instrumentálních hodnot seřazených abecedně. Každá hodnota je uvedena spolu se stručnou definicí v závorce (Rokeach, 1973, s. 28, překlad autorky do čj).

Terminální hodnoty	Instrumentální hodnoty
Moudrost (vyzrálé chápání života)	Ambiciózní (pracovitý)
Národní bezpečnost (ochrana před útokem)	Čestný (upřímný, pravdomluvný)
Pocit úspěchu (trvalý přínos)	Čistý (úhledný, uklizený)
Pohodlný život (život bez starostí)	Intelektuální (inteligentní, přemýšlivý)
Potěšení (příjemný a klidný život)	Logický (důsledný, racionální)
Pravé přátelství (blízký vztah)	Milující (láskyplný, něžný)
Rovnost (rovné příležitosti pro všechny)	Nápaditý (odvážný, tvůrčí)
Sebeúcta	Nezávislý (samostatný, soběstačný)
Spása (spasení, věčný život)	Odpouštějící (ochotný odpustit druhým)
Společenské uznání (úcta, obdiv)	Odvážný (hájit své přesvědčení)
Svět krásy (krása přírody a umění)	Poslušný (uctivý)
Svět v míru (bez válek a konfliktů)	Sebeovládání (zdrženlivý, ukázněný)
Svoboda (nezávislost, svobodná volba)	Schopný (efektivní, kompetentní)
Štěstí (spokojenost)	Široký rozhled (otevřená mysl)
Vnitřní harmonie (osvobození od vnitřního konfliktu)	Poslušný (uctivý)

Vyzrálá láska (sexuální a duchovní intimita)	Veselý (bezstarostný, radostný)
Vzrušující život (aktivní)	Zdvořilý (dobře vychovaný)
Zabezpečení rodiny (péče o blízké)	Zodpovědný (spolehlivý)

1.4.2 Hodnotový koncept S. H. Schwartze

Izraelský sociální psycholog sestavil teorii hodnot na myšlence, že hodnoty jsou obecné představy o tom, co je v životě důležité a cenné. To, co hodnoty odlišuje je typ cíle nebo motivace, kterou vyjadřuje. Autor identifikoval deset hodnot podle motivace, která je základem každé z nich. Každou z deseti hodnot autor charakterizuje popisem jejího hlavního motivačního cíle. Tyto hodnoty ovlivňují, jak se lidé rozhodují, jak se chovají a jak hodnotí různé aspekty života (Schwartz, 2012, s. 4-8, překlad autorky do čj).

1. **Benevolence:** tato hodnota se týká ochoty pomáhat a podporovat druhé lidi. Motivačním cílem této hodnoty je dosažení blaha a spokojenosti druhých lidí.
2. **Bezpečnost:** tato hodnota se týká pocitu bezpečí a touhy po stabilitě. Motivačním cílem této hodnoty je hledat ochranu před újmou a nebezpečím.
3. **Hédonismus:** tato hodnota se týká potěšení a užitku. Motivačním cílem této hodnoty je dosažení osobního potěšení a uspokojení.
4. **Konformita:** tato hodnota se týká respektování tradic a autorit. Motivačním cílem této hodnoty je hledání společenského přijetí a schválení.
5. **Moc:** tato hodnota je spojena s touhou po osobním úspěchu a dosažení cílů. Motivačním cílem této hodnoty je získání autority, prestiže a respektu od druhých lidí.
6. **Sebeřízení:** tato hodnota je spojena s touhou po nezávislosti a svobody. Motivačním cílem této hodnoty je dosažení osobní svobody a sebevyjádření.
7. **Stimulace:** tato hodnota se týká touhy po vzrušení a novosti. Motivačním cílem této hodnoty je hledat nové zážitky a vyhnout se nudě.
8. **Tradice:** tato hodnota se týká respektování tradičních způsobů a zvyklostí. Motivačním cílem této hodnoty je udržení stability a kontinuity v životě.

9. Univerzalizmus: tato hodnota se týká porozumění, tolerance a ochrany blaha všech lidí a přírody. Motivačním cílem této hodnoty je dosažení spravedlnosti a rovnosti pro všechny.

10. Úspěch: tato hodnota je spojena s touhou po osobním úspěchu a dosažení cílů. Motivačním cílem této hodnoty je hledat osobní úspěch a prokázat kompetence.

1.4.3 Hodnotová typologie Eduarda Sprangera

Eduard Spranger ve své knize „Types of men“ představuje hodnotový systém, kde předpokládá šest typů poznání světa. Jeho pojetí se zaměřuje na to, jak různí lidé přistupují k hodnotám a jak tyto hodnoty ovlivňují jeho chování a osobnost. Libor Prudký (2009) tento hodnotový systém rozebírá. Koncepce německého psychologa Eduarda Sprangera je jedna z doposud nejznámějších, která byla zpracována. Systém předpokládá šest typů poznání světa, které tvoří základní životní formy, představující duchovní principy. Jedná se o pravdu, krásu, užitek (zisk), lásku k lidem, moc, a moudrost. Podle toho, která hodnota z šestice převažuje, rozlišuje 6 typů poznání světa (Prudký, 2009, s. 185-186).

1. **Teoretický typ** usiluje o poznání. Převládá u něj touha k poznání podstaty světa, pravdy a vztahů mezi lidmi. Zajímá se o vědu, výzkum a filozofii.
2. **Estetický typ** ocení krásu, harmonii a umění. Má rád estetické zážitky a umění, díky kterým prožívá libost. Je pro něj důležitá estetická a emocionální stránka života.
3. **Ekonomický typ** klade důraz na praktický užitek a efektivitu. Hledá ve světě to, co je užitečné pro něho nebo jeho rodinu. Je pro něj důležité dosáhnout konkrétních cílů a úspěchu.
4. **Sociální typ** je obětavý. Hodnotí mezilidské vztahy a společenskou interakci jako klíčovou hodnotu. Rád pomáhá druhým, pro které také žije. Je pro něj důležité harmonické soužití s ostatními.
5. **Mocenský typ** usiluje o moc, postavení a vedení. Moc v tomto případě spočívá v podřízení se vyšším principům. Moci lze dosáhnout nejen fyzickým nátlakem a právními normami ale také v duchovním smyslu. Je pro něj důležitá politická a sociální změna.
6. **Náboženský typ** hledá smysl života. Má silné náboženské a spirituální hodnoty. Důležitá je pro něj víra, duchovní rozvoj a náboženské zásady.

1.5 Příbuzné termíny

V souvislosti s hodnotami je důležité představit si několik pojmů, protože hodnoty v našem životě neexistují samostatně, nýbrž společně s potřebami, postoji a normami tvoří komplexní síť našeho hodnotového systému. Tyto pojmy jsou propojeny, formují naši osobnost a navzájem se ovlivňují. Normy určují společenská pravidla a očekávání, která se odvíjejí od našich hodnot a utvářejí rámec pro naše chování. Potřeby pak motivují naše jednání a jsou často spojeny s tím, co považujeme za důležité z hlediska našich hodnot. A nakonec postoje odrážejí naše hodnocení a názory na různé aspekty života, a jsou formovány na základě našich hodnot a zkušeností.

Shalom H. Schwartz vysvětluje propojenost následovně. Hodnoty jsou úzce spjaty s normami, potřebami a postoji. Normy jsou společenská očekávání, která určují, jak by se lidé měli chovat v různých situacích. Hodnoty ovlivňují, zda přijímáme nebo odmítáme určité normy. Potřeby jsou základní motivy, které nás vedou k určitým cílům, a hodnoty určují, jaké cíle jsou pro nás důležité. Postoje jsou tendence k reagování na určité objekty nebo situace pozitivně nebo negativně a jsou také ovlivněny našimi hodnotami (Schwartz, 2012, s. 16).

1.5.1 Potřeby

Potřeby jsou důležitou součástí lidského života a provází nás od samého počátku. Každý z nás má potřeby, ať už jsou to základní biologické, jako jíst a pít, nebo emocionální, jako láska a přátelství. Tyto potřeby nás motivují a řídí naše činnosti a rozhodnutí. Cítíme, když naše potřeby nejsou uspokojeny, a to nás přinutí hledat způsoby, jak je naplnit. Potřeby nám také pomáhají poznat sami sebe a porozumět tomu, co je pro nás důležité. Každý člověk má své vlastní unikátní potřeby, a je důležité brát v úvahu potřeby druhých, abychom vytvořili harmonické a spokojené vztahy. Potřeby jsou tedy nedílnou součástí naší existence a hrají klíčovou roli v každodenním životě. Dalo by se říct, že potřeby, stejně jako hodnoty formují cestu k životnímu cíli.

Potřebu lze chápat jako termín, který obecně označuje něco, co je pro jednotlivce nebo skupinu žádoucí. Jedná se o vnitřní psychický jev, který se projevuje konkrétní aktivitou nebo chováním. Můžeme ji vnímat jako konkrétní prožitek nedostatku nebo nadbytku něčeho, co je subjektivně bráno jako nepříjemné nebo naopak žádoucí. Potřeba vždy souvisí s tím, co je pro daného jedince nebo skupinu důležité, a to jak z biologického hlediska (například hlad), tak z hlediska sociokulturního (například hodnoty, normy, ideály). Je tedy závislá na konkrétní

sociální situaci, ve které se daný jedinec nachází, a je spojena s tím, co je v daném kontextu považováno za potřebné (Geist, 1992, 288). Potřebu organismu nám může uspokojit kladná hodnota, zatímco negativní hodnota neuspokojí naše potřeby. Ne ke každé hodnotě může být vztažena potřeba ale stejné potřeby mohou být uspokojeny různými hodnotami. Vidíme tak nepopiratelný vztah mezi hodnotami a potřebami (Kučerová, 1996, s.71).

Potřeby lze dělit dle důležitosti pro život na vyšší a nižší (Příbyl, 2015, s. 32).

1. **Nižší potřeby** jsou základní a mají fyziologickou povahu. Motivují člověka, aby pečoval o své tělo. Pokud se tyto základní potřeby nejsou naplněny, člověk nemůže žít. Do těchto potřeb se řadí pocit bezpečí. Bez naplnění primárních potřeb nelze adekvátně uspokojit potřeby vyšší.
2. **Vyšší potřeby** jsou psychologického rázu a odvozují se od sociálních vlivů. Jedná se o společenské potřeby, které jsou získány v průběhu života. Tato úroveň potřeb zahrnuje touhu po interakci s ostatními lidmi, potřebu komunikace a přijetí ve společnosti. Sem patří i potřeba uznání, pocit sounáležitosti a touha po osobním rozvoji. Uspokojení sekundárních potřeb má dlouhodobý charakter.

Potřeby se dají rozdělit i podle aspektu života, kterého se týkají (Příbyl, 2015, s. 32).

1. **Biologické potřeby** jsou ty, které potřebujeme pro naše tělo, tedy jsou fyziologické povahy.
2. **Psychologické potřeby** se týkají touhy po pocitu bezpečí, jistoty, důvěry a respektu.
3. **Sociální potřeby** jsou společenské, člověk touží po interakci s lidmi, chce milovat a být milován.
4. **Duchovní potřeby** se týkají stejně jako předchozí potřeby každého z nás, ne pouze věřících. Patří sem potřeba dát životu smysl a odpuštění.

Kategorizací potřeb se zabýval například také psycholog Abraham Maslow ve své knize „Teorie lidské motivace“.

1.5.2 Postoje

Postoj a hodnota mají nepopiratelný vztah, neboť hodnota je často chápána jako postoj k určitému objektu, kdy určitý objekt považujeme (hodnotíme) za dobrý, správný nebo bezcenný (Jandourek, 2012, s. 98).

„Postoj je duševní zaměřenost, která určuje naše chování a prožívání v konkrétní situaci.“ (Hoskovec, 2002, s. 69).

Postoje vznikají na základě zkušeností a jsou klíčovým faktorem v rozvoji osobnosti, neboť spojují podobné reakce do komplexního celku. I když nejsou a priori dány, ale spíše se tvoří získáváním zkušeností, jsou poměrně stabilní a relativně nezávislé na momentálním stavu a motivacích jedince. Postoje jsou součástí hierarchicky uspořádaného komplexu, kde jednotlivé postoje mohou mít různou váhu v závislosti na tom, jak jsou hodnoceny v rámci osobnostního systému hodnot. Ty zahrnují emocionální aspekty, přesvědčení, afekty, předsudky, názory, sklony, komunikaci, postoje druhých, veřejné mínění a sociální vztahy. Tyto prvky tvoří stabilní soubor hodnocení, který je součástí celkového hodnotového systému osobnosti (Geist, 1992, s. 285).

1.5.3 Normy

Normy jsou specifická pravidla, která člověka zavazují k určitému chování, které je stanoveno na základě obecných hodnot (Cakirpaloglu, 2009, s. 270). Určuje, co je povoleno, a co ne, dají se chápat jako soubor hodnot ve společnosti (Jandourek, 2012, s. 169). Normy jsou odvozeny z hodnot. Hodnoty představují základní, předem stanovené principy, zatímco normy jsou konkrétním projevem těchto hodnot v praxi. Proces životního cyklu normy začíná požadavkem na určité chování. Poté dochází k formálnímu zavedení této normy (kodifikaci), a nakonec může přijít doba, kdy je norma zpochybněna a potenciálně nahrazena novou normou (Cakirpaloglu, 2009, s. 270). Pokud normy nejsou dodržovány, je pak toto jednání společensky trestáno, zatímco dodržování je preferováno a odměňováno (Geist, 1992, s. 247). Normy jsou tak neoddělitelné od hodnot, neboť řídí chování jednotlivce i skupin (Boudon et al., 2004, s. 128).

2 Ontogeneze

Pojem ontogeneze můžeme označit jako „*individuální vývoj počínaje oplozením vajíčka až do smrti jedince; v psychologii proces psychického vývoje člověka*“ (Hartl, 2015, s. 371)

Pro účely praktické části této práce je nezbytné také definovat pojem „generace“, jelikož budou zkoumány mezigenerační hodnoty ve společnosti. Generaci můžeme chápat jako „*soubor osob narozených v daném období, které mají téměř stejný věk*“ (Boudon et al., 2004, s.58). Délka tohoto období odpovídá průměrnému časovému intervalu mezi narozením rodičů a narozením jejich potomků, což obvykle znamená třicet let a odděluje tak jednu generaci od druhé: generaci rodičů a generaci dětí (Boudon et al., 2004, s.58).

Generace je široký koncept, avšak v rámci vývojové psychologie se používají specifičtější kategorie k popisu životního cyklu jedince. Periodizace vývojových období člověka je výsledkem práce mnoha autorů, kteří se v některých obdobích scházejí a v jiných ne. Generace a vývojová období jedince jsou vzájemně propojené. Generace nám určuje sociokulturní kontext, ve kterém jedinec vyrůstal a vyvíjel se. Tento kontext by pak mohl mít vliv na to, s jakými hodnotami se jedinec dané generace identifikuje. Příkladem může být, kdy jedinec narozený v určité generaci může být ovlivněn specifickými událostmi, které ho v průběhu života potkaly. Zároveň každý člověk v průběhu života prochází vývojovými obdobími, které jsou ovlivněné charakteristikou daného věku. Tyto specifické charakteristiky pak mohou mít opět vliv na formování názorů a hodnot, které označují v dané období, jako důležité. Tímto způsobem generace a vývojová období navzájem interagují.

K periodizaci vývojových období člověka publikuje své návrhy mnoho autorů. Periodizace vzniká na základě biologických, psychických a sociálních změn, ke kterým s narůstajícím věkem dochází. Vývojová období člověka na sebe navazují, trvají určité ohraničené časové období a jsou charakteristická právě těmi změnami, ke kterým dochází (Thorová, 2015, s. 307).

Periodizace věku dle psychologického slovníku (Hartl, 2015, s. 406)

1. Novorozence (od narození do 1 roku)
2. Mladší předškolní věk (1-3)
3. Starší předškolní věk (3-6)
4. Mladší školní věk (6-11)
5. Střední školní věk (12-15)
6. Starší školní věk (15-18)

7. Raný věk dospělosti (16-25)
8. Střední věk dospělosti (25-45)
9. Pozdní věk dospělosti (45-65)
10. Stáří (65-80)
11. Stařectví, senium (nad 80 let).

Periodizace věku dle Langmeiera a Krejčířové (2006). Autoři vymezují následující vývojové období, bez bližší věkové specifikace.

1. Prenatální období
2. Novorozenecké období
3. Kojenecké období
4. Batolecí období
5. Předškolní období
6. Mladší školní období
7. Období dospívání
8. Časná a střední dospělost
  - a. Časná dospělost od 20 do 25-30 let
  - b. Střední dospělost – asi do 45 let
9. Pozdní dospělost je doba do začátku stáří – do 60-65 let
10. Stáří – období stáří je velice individuální, většinou se člověk označuje „starým“ až když je tak vnímán svým okolím. Hranice stáří se neustále posouvá v důsledku dlouhověkosti, dříve se mluvilo o věku 65, dnes se však soustřeďuje až na věk od 75 let. Stáří je dále možno dělit na časně a vysoké (Langmeier, 2006, s. 203).

Periodizace věku dle Akhmeta Dyussenbayeva. Autor ve své práci popisuje základní fáze lidského vývoje (Dyussenbayev, 2017, s. 259-261).

1. Kojenecké období trvá první rok života.
2. Období dětství, kdy je nejvyšší fyzická aktivita, je dále rozděleno do třech fází.
  - a. Jesle (1-3 roky)
  - b. Mateřská škola (3-7 let)
  - c. Základní škola (7-13 let)
3. Období mládí
  - a. Dospívání (13-17 let)

- b. Mládí (17-21 let)
- c. Koruna mládí (21-25 let)
- 4. Období počátku dospělosti (25-37 let)
- 5. Období střední dospělosti (37-49 let)
- 6. Období konce dospělosti (49-61 let)
- 7. Presenilní období (61-73 let)
- 8. Senilní období (73-85 let)
- 9. Starší období (85-97 let).

2.1 Dospělost

Pro účely mé bakalářské práce se budu dále věnovat období dospělosti, na které naváže období stáří. V období dospělosti budu podrobněji pracovat s termínem označovaným jako „mladá dospělost“.

Dospělost je fáze vývoje, ve kterém je dosaženo vrcholu zrání určitých funkcí. Tuto fázi lze rozčlenit na biologickou, emocionální, kognitivní a sociální. Psychická dospělost se projevuje tím, že jedinec je schopný nezávislého myšlení a jednání, s vysokou mírou mentální a pracovní stability, umí reálně plánovat svůj život, dodržovat vytrvalost a zvládá odpovědnost za své činy. Je důležité, aby měl jedinec naději na úspěch (Hartl, 2015, s. 120).

2.1.1 Periodizace dospělosti

Marie Vágnerová rozděluje dospělost do 3 fází (Vágnerová, 2007, s. 9, 178, 229)

1. **Období mladé dospělosti** – od 20 do 40 let
2. **Období střední dospělosti** – od 40 do 50 let
3. **Období starší dospělosti** – od 50 do 60 let.

V psychologickém slovníku je uvedeno podrobnější dělení fází dospělosti (Hartl, 2015, s. 406)

1. **Pozdní adolescence a mládí** (16-23 let). V tomto období dochází k emoční nezávislosti, volbě profese, rozvíjí se etický systém a jedinec se připravuje na manželství a rodinný život.
2. **Raná dospělost** (23-35 let). V tomto období dochází k volbě partnera a nástup do zvoleného zaměstnání. S volbou partnera se pak váže také založení rodiny a zvládání domácnosti.

3. **Přechod do středního věku** (35-45 let). V tomto období dochází k přehodnocování vztahů v rodině, jedinec se také musí přizpůsobit měnícím se časovým vyhlídkám.
4. **Střední dospělost** (45-57 let). V tomto období by se mělo dosáhnout profesní kariéry, upevnění rodinných vztahů a také přizpůsobení se biologickým změnám, které s rostoucím věkem přišly.
5. **Pozdní dospělost** (57-65 let). V tomto období je klíčová příprava na odchod do důchodu.
6. **Pozdní dospělost** (65 let a více). V tomto období se jedinec po letech v práci musí přizpůsobit odchodu do důchodu. S věkem přichází i oslabení zdraví a celkový pokles fyzické zdatnosti. Jedinec se soustředí na budování uspokojivých životních vztahů a na druhou stranu se musí přizpůsobit i smrti životního partnera.

2.1.2 Mladá dospělost

Toto období je počátkem dospělosti, kdy jedinec čelí řadě nových změn. Čeká ho osamostatnění se, čelí novým výzvám a příležitostem a staví se k nim odpovědně.

Kateřina Thorová označuje mladou dospělost, jako fázi, ve které se člověk vyvíjí směrem ke zralé osobnosti. Fáze je vymezena ve věku od 20 do 35 let.

Marie Vágnerová (2007) toto období vymezuje na věk od 20 do 40 let. Autorka se dále zabývá biologickým a psychosociálním vymezením tohoto období.

V biologickém vymezení je důležitá zejména proměna významu sexuality, neboť je důležitým aspektem v partnerském vztahu. V období nástupu dospělosti získává hodnotu i reprodukční složka, která je s pohlavním stykem spojena, na rozdíl od adolescence, kdy bývá tato složka chápána spíše negativně (Vágnerová, 2007, s. 9).

Psychosociální vymezení má několik charakteristických znaků, které ovlivňují různé aspekty života. Prvním z těchto znaků je **proměna osobnosti**, která zahrnuje komplexní proces osamostatnění. Dospělý jedinec disponuje určitou mírou svobody ve svých rozhodnutích a chování, přičemž tato svoboda je vyvážena schopností a ochotou nést odpovědnost za své činy a rozhodnutí, a to jak ve vztahu k sobě samému, tak ke společnosti. Dosáhnutí dospělosti také souvisí s vyšší sebejistotou a sebedůvěrou, a s realistickým vnímáním vlastních schopností, což představuje základní předpoklad pro dosažení nezávislosti. Dospělý jedinec je schopen lépe kontrolovat své emoce a chování, a je připraven odložit své osobní potřeby ve prospěch sociálních a etických hodnot, stejně jako ohledů na druhé lidi. Druhým charakteristickým

znakem je **změna v socializačním rozvoji**. Mladý dospělý nemá potřebu vymáhat nezávislost, protože již nezávislý je. Hodnotí své rodiče objektivně, uznává jejich zkušenosti a přijímá jejich rady, ale uplatňuje je pouze tehdy, když je to pro něj vhodné. Během tohoto období jsou nejdůležitější rovnocenné vztahy s vrstevníky. Dospělý jedinec je schopen zvládnout partnerský vztah, který vyžaduje schopnost respektovat potřeby partnera a snažit se je sladit se svými vlastními. Na významu nabývá také profesionální sféra, kdy jedinec musí prokázat schopnost interakce s lidmi jak v nadřízené, tak v podřízené pozici. Na profesní roli navazuje třetí znak, kterým je **sociální osamostatnění** podmíněné ekonomickou nezávislostí (Vágnerová, 2007, s. 10-11).

2.1.3 Charakteristika mladé dospělosti

Mladá dospělost představuje fázi vývoje, kdy dochází k přechodu od nezralé k zralé osobnosti. Fyzický a kognitivní vývoj již dosáhl svého vrcholu a osobnost již je zformovaná z předchozích období. Naproti tomu psychika je stále nestabilní a mozek stále prochází vývojem. Mladí lidé se nacházejí na vrcholu svých fyzických schopností, disponují zvýšenou energií a dosahují svého nejlepšího výkonu. Emoční projevy jsou obvykle méně intenzivní, protože dospělí mají vyšší úroveň sebeovládání a citové stability. Své emoce jsou schopni sdílet, díky tomu, že jsou schopni je rozeznat. Mladí jedinci často vyhledávají vzrušení, jsou ochotní podstoupit rizika a projevují tendence k impulzivnímu jednání a exhibicionismu. Tímto způsobem se také postupně osamostatňují od svých rodičů a stávají se nezávislými (Thorová, 2015, s. 440). S odpoutáním se od rodičů přichází několik životních mezníků, na kterých závisí stabilita dospělého jako: získání profese, uzavření manželství a následně role rodiče. Období mladé dospělosti bývá proto označováno jako fáze intimity. Úkolem je vytvoření smysluplného vztahu, který se stane klíčem k uzavření manželství a naplnění rodičovské role. Typická je i fáze generativity, protože úkolem dospělosti je něco po sobě zanechat, pod tím si můžeme představit právě zplození dětí. Mladí dospělí se zaměřují na dlouhodobé cíle a mají silnou potřebu seberealizace (Vágnerová, 2007, s. 15, 16).

2.2 Stáří

Stáří (senium), kterému předchází proces stárnutí, je konečnou a nevyhnutelnou etapou životního cyklu. Pro člověka, který se nachází v této fázi životního cyklu se užívá pojem „senior“. Stárnutí (neboli senescence) je spojeno s biologickými, psychickými a sociálními změnami, které postupně transformují život jedince. Každý z nás prochází tímto procesem,

který někdy přichází s nelehkými výzvami a změnami. Stáří představuje dozvuky a vrcholnou fází tohoto procesu, která je nerozlučně spjata s plynutím času našeho života.

Stáří můžeme definovat jako „*konečnou etapu geneticky vyměřeného trvání života*“ (Hartl, 2015, s. 562).

Je důležité rozlišovat mezi normálním a patologickým stárnutím. Patologické stárnutí je spojeno s prodělaným traumatem a nemocemi (Thorová, 2015, s. 463).

2.2.1 Periodizace stáří

Často se můžeme setkat s názorem, kdy lidé tvrdí, že jsou tak staří, nakolik se cítí. Pokud se zeptáme několika lidí stejného věku, zda se cítí stáří s nejvyšší pravděpodobností by se odpovědi lišily. Na čem tedy záleží? Pro mnoho lidí může být těžké připustit si stárnutí a označit se za staré. Nepochybně vliv na pocit stáří má fyzická kondice, psychický stav, sociální zařazení člověka a jeho okolí.

Stáří je pevně spojeno s kalendářním věkem. Názory na to, kdy je člověk starý se různí a také se mění postupem času. Zatímco v dávných dobách se lidé dožívali maximálního věku 40 let, dnes se tato hranice posunula až na 120 let. V dnešní době se ve vyspělých zemích určuje za spodní hranici stáří 65 let, avšak v méně rozvinutých zemích může je spodní věková hranice stáří určena na 50 let (Thorová, 2015, s. 463-465).

WHO doporučuje 15letou periodizaci stáří (Hartl, 2015, s. 562)

1. **Rané stáří** (60-74 let)
2. **Vlastní stáří** (75-89 let)
3. **Dlouhověkost** (90 a více let).

Anglosaské země rozdělují stáří do tří etap (Hartl, 2015, s. 562)

1. **Mladší stáří** (65-74 let)
2. **Stáří** (75-84 let)
3. **Velmi staří** (85 a více let).

Autorka Marie Vágnerová rozděluje stáří na dvě období (Vágnerová, 2007, s. 299, 398)

1. **Období raného stáří** (60-75 let)
2. **Období pravého stáří** (75 a více let).

2.2.2 Charakteristika stáří

Projevy stáří jsou v jisté míře individuální, neboť vliv na něj má řada faktorů. Prvním faktorem je životospráva, tedy to, jak se jedinec v průběhu života stravoval, zda vedl aktivní život, nějaké pohybové aktivity, jestli dodržoval spánkový režim, který je pro naše zdraví důležitý apod. Druhý faktor nemůžeme nijak ovlivnit, tím je dědičnost. Třetím faktorem je naše chování v průběhu života, zejména to rizikové, jako kouření, nadměrné pití alkoholu, kontakt s jedovatými látkami nebo užívání drog. Lidé se začínají cítit staří, až ve chvíli, kdy na sobě začínají pociťovat známky stárnutí, právě proto je i věkové ohraničení začátku stáří se může autor od autora lišit (Thorová, 2015, s. 463).

Biologické projevy stárnutí jsou evidentní a projevují se různými způsoby. K vnějším projevům patří srašťování kůže, šedivění vlasů a ochlupení. Člověk se rychleji unaví, má pomalejší reakce a na zvládnání fyzické aktivity potřebu více času.

Dále je patrná snížená schopnost těla bránit se infekcím, zvýšená náchylnost k nádorovým onemocněním, zpomalení procesu hojení ran, ztráta pružnosti vaziva a sklerotizace cév. Biologické znaky stárnutí lze sledovat v různých tkáních a buňkách, nejvíce zřetelně se projevují v nervovém a endokrinním systému. Většinou se jedná o degenerativní změny a pokles základního metabolismu. Současně s tím jsou s věkem spojeny i "typické nemoci," jako například osteoporóza. U žen souvisí s hormonálními změnami v období klimakteria. Důležité je si uvědomit, že stárnutí je neoddelitelně spojeno s naším životním stylem a historií. Například v případě osteoporózy záleží na tom, jak pevnou kostní hmotu si žena vybuodovala mezi pubertou a dvacátým rokem života (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 202-203).

Ve vyšším věku je velmi důležitá prevence, pravidelné návštěvy lékaře a nebrat problémy na lehkou váhu. Ke zhoršení zdraví nedochází postupně, nýbrž se poznatelně zhoršuje pár měsíců před smrtí (Thorová, 2015, s. 465).

Patrné jsou i **kognitivní změny** ve stáří, které jsou však opět do značné míry individuální. U většiny starší populace se po dosažení šedesáti let věku objevuje výrazné zhoršení zrakového vnímání, a u menší části jedinců dochází i k poklesu sluchového vnímání. Tyto proměny, pokud nejsou korigovány vhodnými prostředky, jako jsou brýle či sluchadla, vedou k poklesu pracovního výkonu, komunikačním obtížím a omezení možností rekreace. Čtení a poslech hudby se tak stávají náročnějšími úkoly. S věkem se rovněž projevuje zhoršení paměti,

obzvláště co se týče nových událostí. Starší jedinec může lpět k pozitivnějšímu pohledu na svou minulost a k přisuzování velkého významu tomu, čím byl a co vlastnil (společenský status a majetek). Se zhoršující se pamětí se postupně zmenšuje schopnost učit se novým věcem a snižuje se výkonnost při zátěžových úkolech. Naproti těmto změnám bývá sociální inteligence společně s morálním usuzováním zpravidla zachována do vysokého věku (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 204-205).

V tomto období se mění také **sociální role**. Člověk odchází z práce do důchodu a přestává být aktivním rodičem (Thorová, 2016, s. 463). Celkově osobnost starého člověka je výsledkem předchozích vývojových etap. U většiny osob je relativně stálá a závisí i na míře přizpůsobení se stáří. Senior má tendence být více introvertní (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 207.). Osobnostní změny souvisí spíše s negativními dopady stáří. Pokud bývají změny osobnosti výrazné, většinou se jedná o signalizaci nemoci. Projevy může být přílišná vztahovačnost, podrážděnost, ztráta zájmu o okolí (Thorová, 2015, s. 271).

2.2.3 Faktory, které se mohou podílet na změně hodnotových orientací

V souvislosti s touto životní etapou si nepochybně každý z nás vybaví řadu negativních důsledků, jako demence, špatné zacházení s jedincem, náchylnost k onemocnění, zhoršení fyzické kondice, snížení soběstačnosti, smrt partnera apod.

Právě negativní dopady stáří mohou mít vliv na vývoj a změnu v hodnotových preferencích seniorů. Aby bylo možné porozumět, jak se hodnoty mohou měnit a vyvíjet v průběhu života, je důležité zmínit i stinnou stránku stáří, jejíž faktory mohou být nositelem důvodu změny.

Demence je jedním z nejčastějších problémů stáří. Dochází ke snížení kognitivních schopností, které se mohou vystupňovat až do fáze, kde jedinec ztrácí soběstačnost. Senior se tak stává závislým na péči druhých (Vágnerová, 2007, s. 405).

Smrt partnera je jedním z největších stresových faktorů, který seniora v této životní etapě potká. Ztráta partnera vede k osamělosti, izolaci od okolí. Tyto stavy mohou mít za následek vyvolání deprese (Vágnerová, 2007, s. 399).

K depresím může docházet také v důsledku umístění seniora do sociálních zařízení. Tento stav však může, ač v menší míře postihovat i jedince, kteří klienty sociálního zařízení nejsou. Seniori tak mohou svůj smutek skrývat za časté návštěvy lékařů, aby navázali aspoň nějaký sociální kontakt (Thorová, 2016, s. 468).

Osoby, které se nedokážou vypořádat se stářím a změnami, které přišly mají tendenci utápět svůj žal v alkoholu. Ten má za následek další zhoršování zdravotního stavu, jelikož pro organismus už není snadné jej odbourávat natolik, jak tomu bylo v mladším věku (Thorová, 2016, s. 469).

Nechvalně známé jsou nemoci pohybového ústrojí, které mohou jedince izolovat a připravit jej o soběstačnost. Jedinec se pak vyhýbá i běžným aktivitám, jako je nákup, protože má strach z pádu nebo nezvládnutí situace (Vágnerová, 2007, s. 405). S rizikem pádu pak souvisí zlomenina krčku, na kterou 20 % zraněných do roka umírá (Thorová, 2016, s. 468).

Senioři se stávají snadnou „kořistí“ pro svou důvěřivost, pro zločince je pak snadnější je okrást nebo jim prodávat různé produkty mnohonásobně draž než na běžném trhu. Senioři se často nevyhnou ani špatnému zacházení ze strany rodiny či sociálních zařízení (Thorová, 2016, s. 469). V dnešní době, kdy se sociální služby soustředí na klientovi potřeby již našťěstí není špatné zacházení běžné. Sociální zařízení pro seniory mají tendence co nejvíce uspokojit klientovi potřeby a poskytnout podmínky pro důstojně a poklidně prožité stáří.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 Metodologie

3.1 Výzkumný problém

Praktická část bakalářské práce je založena na informacích a teoretických poznatcích, které byly vypracovány v teoretické části práce. Tato část prezentuje empirická data, která byla získána prostřednictvím dotazníkového šetření. V rámci praktické části se budu snažit zjistit jaké hodnoty vybrané skupiny respondentů považují za důležité a jaký pro to mají důvod. Následně pomocí výzkumného šetření se pokusím zodpovědět na výzkumné otázky této práce. V praktické části budou dvě generace respondentů, a to senioři a mladí dospělí. Jak je již zmíněno a naznačeno v teoretické části práce, hodnoty se mohou během života měnit, příčinou této změny může být řada faktorů.

K výzkumu mezigeneračních hodnot u vybraných skupin respondentů byl zvolen hodnotový koncept autora Milтона Rokeache a jeho definovaných 18 terminálních hodnot, které jsou v teoretické části této práce. Tento hodnotový koncept byl zvolen z důvodu obsáhlosti hodnot a jejich „aktuálnosti“. Z neformální pilotáže, která předcházela výzkumu vyplynulo, že respondenti uváděli jako významnou hodnotu zdraví, na tomto základě přidávám k 18 terminálním hodnotám také hodnotu „zdraví“, která se respondentům jeví, jako jedna z nejdůležitějších.

3.2 Cíl výzkumu

Cílem praktické části mé bakalářské práce je zjistit jaké hodnoty považují respondenti za důležité a jaký pro to mají důvod. Skrze nestrukturovaný dotazníkový průzkum je zkoumána důležitost jednotlivých hodnot, otázka jejich proměnlivosti a vývoje a také postoj respondentů k otázce, zda si myslí, že hodnoty druhé generace jsou stejné či rozdílné. Praktická část by měla sloužit k zodpovězení výzkumných otázek této práce. Výsledky budou poskytovat vhled do hodnotových systémů mezi respondenty obou generací a přispějí k lepšímu porozumění mezigeneračních hodnot ve společnosti a případně jejich rozdílů.

3.3 Výzkumné otázky

1. Liší se hodnotové preference mezi respondenty z řad seniorů a mladých dospělých v naší společnosti a jaké jsou případné rozdíly ve vnímání?

2. Existuje rozdíl v prioritách hodnot mezi vybranými skupinami respondentů, tj. mladými dospělými a seniory?
3. Jaké jsou nejčastěji uváděné hodnoty, které respondenti považují za nejdůležitější ve svém životě a jaké jsou jejich důvody?
4. Mění se hodnotové preference respondentů v průběhu jejich života?
5. V jakém období začali respondenti přikládat hodnotám důležitost?

3.4 Metoda sběru a zpracování dat

Pro praktickou část bakalářské práce byla zvolena metoda dotazníkového šetření. Dotazník je metodou, která je využívána pro větší množství získávání dat pomocí písemného kladení otázek a sběru písemných odpovědí (Gavora, 1996, s. 53).

Sběr dat probíhal prostřednictvím nestandardizovaného dotazníku. Dotazník pro respondenty generace – mladí dospělí byl vytvořen prostřednictvím aplikace Google Forms. Dotazník byl následně sdílen na sociálních sítích. Sběr dat probíhal od 4.2.2024 do 6.2.2024 a celkem bylo získání 115 odpovědí, z nichž 3 nebyly vyplněny v souladu s požadavky, tedy celkem bylo získáno 112 odpovědí.

Dotazník pro zástupce druhé generace – stáří byl rozdán papírově. Papírové dotazníky byly autorkou přepsány do aplikace Google Forms. Grafy byly prací autorky. Sběr dat probíhal v sanatoriu, v domově důchodců, na lůžkovém oddělení nemocnice a v mém blízkém okolí v období od 27. 11. 2023 do 22. 12. 2023. Celkem bylo získáno 103 dotazníků, z nichž 17 bylo vyplněno chybně, celkem bylo tedy získáno 86 odpovědí.

Z důvodu četnosti a rozsáhlosti odpovědí v otevřených otázkách dotazníků byly pro jednotlivé odpovědi stanoveny kategorie dle společného rysu a charakteru.

V otázkách, kde si respondenti volili a seřadili pro ně 3 nejdůležitější a 3 nejméně důležité hodnoty byla zvolena metoda kódování odpovědí v programu Excel.

Konkrétní způsob vyhodnocení odpovědí je z důvodu odlišného charakteru otázek uveden u daných otázek.

3.5 Výběr respondentů

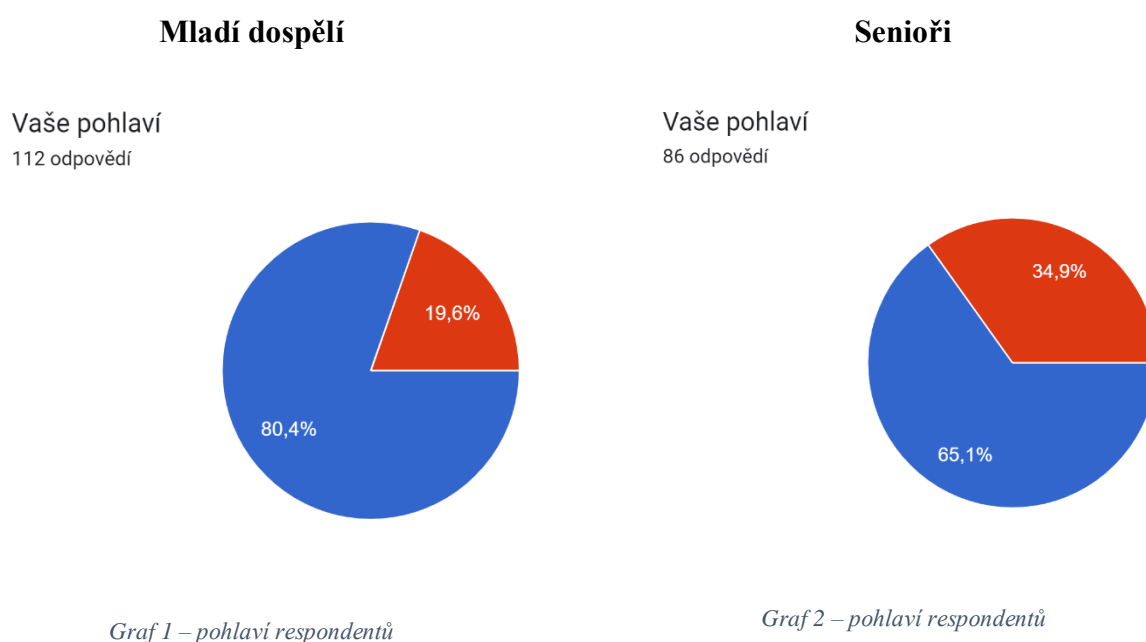
Pro výzkum mezigeneračních hodnot ve společnosti jsem zvolila zástupce dvou generací. První skupinou jsou mladí dospělí. Pro potřeby mé bakalářské práce jsem provedla vlastní charakteristiku respondentů, kteří fakticky spadají do více definovaných oblastí dospělosti.

Přebírám termín mladá dospělost, ale pro potřeby ji zužuji na věkovou kategorii od 20 do 25 let. Druhou skupinou jsou lidé v období stáří, z důvodu větší možnosti názorové konzistence jsem stanovila věkové rozmezí této skupiny na 70 let a více.

3.6 Interpretace výsledků

V této podkapitole budou uvedeny všechny otázky a odpovědi, které byly získány v dotazníkovém šetření. Grafy byly vytvořeny a převzaty z online aplikace Google Forms. Vyhodnocení výsledků bude uváděno komparativně.

Otázka č. 1: Vaše pohlaví

Z grafu číslo 1 a 2 můžeme vidět rozložení pohlaví respondentů v jednotlivých skupinách. V obou skupinách byla v odpovědích převaha žen. U mladých dospělých odpovídalo 80,4 % žen a 19,6 % mužů. U seniorů tvořilo respondenty 65,1 % žen a 34,9 % mužů.

Otázka č. 2: **Prosím, vyberte z následujících hodnot 3 pro Vás nejdůležitější. Tři pro Vás nejvýznamnější napište níže podle pořadí od nejdůležitější hodnoty po tu méně důležitou.**

1. Moudrost	11. Svět krásy
2. Národní bezpečnost	12. Svět v míru
3. Pocit úspěchu	13. Svoboda
4. Pohodlný život	14. Štěstí
5. Potěšení	15. Vnitřní harmonie
6. Pravé přátelství	16. Vyvrálá láska
7. Rovnost	17. Vzrušující/aktivní život
8. Sebeúcta	18. Zabezpečení rodiny
9. Spása	19. Zdraví
10. Společenské uznání	

Pro otázku byla zvolena metoda kódování v programu Excel. V každé skupině respondentů byly vyhodnoceny 3 nejčtenější hodnoty, které se vyskytovaly na prvním, druhém a třetím místě nejdůležitějších hodnot. Odpovědi respondentů byly vyhodnoceny tak, že byly nejprve seřazeny podle četnosti, kdy byly známy první tři hodnoty uvedené na prvním místě, první tři na druhém místě a první tři na třetím místě. Poté byly prvním třem v daném pořadí přiřazeny body odpovídající jejich pořadí (tj. nejčtenější hodnotě byly dány 3 body, méně čtené 2 a poslední v pořadí získala 1 bod). Následně bodové hodnocení jednotlivých hodnot bylo sečteno a vyděleno celkový počtem respondentů, aby se tak zjistila nejčtenější hodnota ze všech kategorií. Tato metoda byla použita u obou skupin respondentů zvlášť. Důvodem pro výše popsáný způsob vyhodnocení byl fakt, že některé hodnoty se opakovaly na různých místech. Např. svoboda byla u mladých dospělých považována za druhou nejdůležitější, ale zároveň také za druhou méně důležitou – viz údaje níže.

Nejčtetnější hodnoty budou seřazeny dle největší míry důležitosti, která se zjistí právě výše popsanou metodou.

Zde jsou uvedeny výsledky z dané metody, kdy nejvyšší číslo označuje nejvíce důležitou hodnotu.

Mladí dospělí:

2 Zdraví

0,48 Svoboda

0,39 Zabezpečení rodiny

0,32 Pravé přátelství

0,125 Vyzrálá láska

Senioři:

2,29 Zdraví

0,837 Zabezpečení rodiny

0,55 Svět v míru

0,348 Moudrost

0,209 Pravé přátelství

Bodovou metodou bylo zjištěno, že za nejvíce významnou hodnotu je u mladých dospělých považováno zdraví, následuje popořadě svoboda, zabezpečení rodiny, pravé přátelství, a nakonec vyzrálá láska.

Metoda taktéž u seniorů označila zdraví za nejvíce důležitou hodnotu, dále následovalo zabezpečení rodiny a poté popořadě svět v míru, moudrost a pravé přátelství.

Z analýzy hodnotových preferencí mladých dospělých vyplývá, že považují za svou největší prioritu zdraví. Následuje svoboda poté zabezpečení rodiny, kterému se mírně přibližuje pravé přátelství a naposled je vyzrálá láska.

I skupina seniorů označila za nejdůležitější hodnotu zdraví. Zdraví bylo dokonce označováno za nejdůležitější hodnotu nepatrně větším množstvím respondentů než u mladých

dospělých. Po zdraví následuje zabezpečení rodiny, svět v míru, moudrost, a nakonec pravé přátelství.

Celkově lze pozorovat, že pro obě skupiny je bezpochyby zdraví nejdůležitější hodnotou. Senioři také považují zabezpečení rodiny za mírně důležitější hodnotu, než mladí dospělí. Pravé přátelství bylo taktéž označováno u obou skupin s poměrně podobným hodnocením. Odlišnosti, které se v hodnotových preferencích vyskytují jsou na straně mladých dospělých označované hodnoty jako svoboda a vyzrálá láska. Tyto hodnoty mezi seniory, jako jedny z nejdůležitějších mezi seniory označované nejsou. Naproti tomu senioři označovali jako nejdůležitější hodnoty navíc svět v míru a moudrost.

Mladí dospělí

1. 65 zdraví, 12 svoboda, 9 pravé přátelství
2. 17 zdraví, 16 svoboda, 15 zabezpečení rodiny
3. 14 zabezpečení rodiny, 14 vyzrálá láska, 11 zdraví, 9 pravé přátelství

Senioři

1. 52 zdraví, 10 moudrost, 6 zabezpečení rodiny, 6 pravé přátelství
2. 21 zabezpečení rodiny, 16 svět v míru, 14 zdraví
3. 16 svět v míru, 13 zdraví, 12 zabezpečení rodiny

Otázka č. 3: Zvolili jste si tři pro Vás nejdůležitější hodnoty. Napište prosím důvod/y, proč jsou pro Vás zvolené hodnoty nejdůležitější.

Z důvodu rozsáhlosti a velkému počtu odpovědí v této otázce byly autorkou práce vytvořeny obecné kategorie podle charakteru odpovědi respondentů. Také budou v této otázce uvedeny pouze hodnoty, které byly vyhodnoceny v předchozí otázce, jako nejčtenější. Byly vybrány pouze odpovědi, které jednoznačně směřují ke zvolené hodnotě. Rozdělení do kategorií není rigidní a řada odpovědí může spadat do více kategorií, z toho důvodu není uvedena kvantifikace jednotlivých odpovědí. Jednotlivé odpovědi budou k dispozici v příloze této bakalářské práce. V příloze jsou uvedeny pouze odpovědi, které jednoznačně odpovídaly na odůvodnění důležitosti jednotlivé hodnoty. Odpovědi typu „nevím“, „cítím to tak“, které se vztahovaly k více hodnotám a nebyly tedy jednoznačným důvodem, uvedeny nejsou. Všechny ostatní odpovědi jsou k dispozici u autorky práce.

Mladí dospělí

Zdraví

1. Základní pilíř života

Zdraví je vnímáno jako základní pilíř života, bez kterého ztrácejí smysl ostatní hodnoty. Respondenti zdůrazňují, že zdraví umožňuje žít plnohodnotný a aktivní život.

2. Nenahraditelnost

Zdraví je vnímáno jako nenahraditelná hodnota, kterou si za peníze nekoupíme. Respondenti si uvědomují křehkost zdraví a vnímají jeho důležitost v kontextu smrtelnosti.

3. Podmínka pro dosažení dalších hodnot

Zdraví je vnímáno jako podmínka pro dosažení dalších hodnot, jako je štěstí, láska, kariéra a smysluplný život. Bez zdraví je dle respondentů obtížné, nebo nemožné, naplňovat životní cíle a sny.

4. Uvědomění si důležitosti

Část respondentů uvádí, že si důležitost zdraví uvědomili až v momentě, kdy se s ním sami potýkali. Zdravotní problémy vedou k hlubšímu pochopení jeho nenahraditelnosti a vnímání jako priority.

5. Vliv životních zkušeností

Životní zkušenosti, jako jsou vážná onemocnění, úmrtí v rodině, nebo stárnutí, vedou k většímu vnímání důležitosti zdraví. Respondenti si uvědomují, že zdraví není samozřejmost a je nutné ho chránit.

Svoboda

1. Svoboda jako základní hodnota

Respondenti zmiňují, že svoboda je nezbytná pro dobrý a smysluplný život. Svoboda je vnímána jako základní lidské právo a důležitá součást identity.

2. Svoboda jako podmínka pro dosažení dalších hodnot

Svoboda umožňuje dělat vlastní rozhodnutí, žít podle vlastních hodnot a rozvíjet se. Svoboda je vnímána jako základ pro štěstí, smysl života a naplnění.

3. Uvědomění si důležitosti svobody

Část respondentů uvádí, že si důležitost svobody uvědomili až v momentě, kdy ji sami postrádali. Historické události a osobní zkušenosti zdůrazňují křehkost svobody a nutnost ji chránit.

4. Svoboda v kontextu nesvobody

Odpovědi srovnávají život v nesvobodném a svobodném světě. Nesvoboda je vnímána jako omezující a bránící v rozvoji a naplnění.

Mladí dospělí si cení svobody a vnímají ji jako klíčovou pro svůj život. Svoboda jim umožňuje dělat vlastní rozhodnutí, žít podle vlastních hodnot a rozvíjet se. Vnímají ji jako základní podmínku pro štěstí a smysluplný život. Historické události a osobní zkušenosti jim zdůrazňují křehkost svobody a nutnost ji chránit.

Pravé přátelství

1. Základní pilíř života

Respondenti označují přátelství za nezbytné pro smysluplný a plnohodnotný život. Přátelství je vnímáno jako základní lidská potřeba a důležitá součást identity.

2. Podpora a spolehlivost

Přátelé jsou vnímáni jako opora v těžkých chvílích a zdroj radosti v těch šťastných. Přátelství přináší pocit sounáležitosti a sdílení.

3. Důvěra a věrnost

Přátelé jsou vnímáni jako osoby, kterým lze bezmezně důvěřovat a sdílet s nimi intimní informace. Přátelství je založeno na vzájemné úctě a pochopení.

4. Hodnota nad rámec peněz

Přátelství je vnímáno jako hodnota, která se nedá koupit za peníze. Přátelé jsou vnímáni jako poklad, o který je nutné pečovat.

Zabezpečení rodiny

1. Základní pilíř života

Odpovědi zdůrazňují, že rodina je pro ně nejdůležitější životní hodnotou a základem štěstí. Rodina je vnímána jako zdroj stability, lásky a podpory.

2. Odkaz a budoucnost

Rodina je vnímána jako kontinuita a odkaz, který po nás zůstane. Zabezpečení rodiny je vnímáno jako zodpovědnost a investice do budoucnosti.

3. Pocit jistoty a bezpečí

Rodina zajišťuje pocit sounáležitosti a ochrany před nepřízní osudu. Zabezpečení rodiny umožňuje žít bez stresu a úzkosti.

4. Emocionální vazby

Rodina je vnímána jako zdroj lásky, porozumění a přátelství. Zabezpečení rodiny umožňuje budovat silné a trvalé emocionální vazby.

Vyzrálá láska

1. Základní pilíř života

Respondenti označují hodnotu lásky jako základ pro smysluplný a plnohodnotný život. Láska je vnímána jako hnací síla a zdroj štěstí a naplnění.

2. Podpora a spolehlivost

Vyzrálá láska je vnímána jako partnerství, které přináší pocit jistoty a opory. Partner je vnímán jako nejlepší kamarád a zdroj podpory v těžkých chvílích.

3. Sdílení a spojení

Láska umožňuje sdílet životní radosti i strasti s druhým člověkem. Vztahy založené na lásce přináší pocit sounáležitosti a spojení.

4. Osobní růst a rozvoj

Láska podporuje osobní růst a rozvoj obou partnerů. Vztahy založené na lásce jsou vnímány jako prostor pro vzájemné učení a obohacení.

Senioři a jejich důvody pro označení daných hodnot, jako nejdůležitějších

Zdraví

1. Základní pilíř života

Odpovědi zdůrazňují, že zdraví je pro respondenty nejdůležitější životní hodnotou a základem pro plnohodnotný život. Bez zdraví nemohou smysluplně naplňovat jiné hodnoty a cíle.

2. Instrumentalita zdraví

Zdraví umožňuje člověku pracovat, starat se o rodinu a užívat si života. Bez zdraví je život složitější, závislý na pomoci druhých a omezený v možnostech.

3. Vnímání zdraví v kontextu stáří

Senioři si více uvědomují hodnotu zdraví, protože s přibývajícím věkem se zvyšuje riziko nemocí. Zdraví je vnímáno jako klíčové pro zachování soběstačnosti a aktivního života.

4. Srovnání s jinými hodnotami

Zdraví je vnímáno jako důležitější než materiální bohatství, kariéra či společenské postavení. Bez zdraví nemají ostatní hodnoty smysl.

Moudrost

1. Získávání znalostí a dovedností

Respondenti uvádějí moudrost jako cestu k učení a poznání. Moudrost umožňuje seniorům učit se to, co chtějí nebo potřebují vědět. Příklady: *„abych se naučila to co chci, nebo potřebuji vědět“*, *„moudrost je důležitá, abychom mohli studovat a správně se rozhodovat.“*

2. Předávání moudrosti mladším generacím

Moudrost je vnímána jako hodnota, která se s přibývajícím věkem přirozeně rozvíjí. Senioři vnímají zodpovědnost za předávání moudrosti mladým generacím. Příklady: *„moudrost ke stáří patří, aby se mohla předávat mladším“*, *„pořád se zdokonalovat, učit se jazyky, naslouchat druhým, nepovyšovat se a svobodně se rozhodovat.“*

3. Rozhodování a životní vedení

Moudrost umožňuje seniorům dělat správná a zodpovědná rozhodnutí. Moudrost vede k vyrovnanému a smysluplnému životu. Příklady: *„pokud je člověk moudrý, tak udržuje pravé přátelství“*, *„bez moudrosti neoceníme ostatní hodnoty“*, *„Moudrá rozhodnutí považuji za velmi důležitá.“*

4. Ochrana před nepříjemnostmi a zlem

Moudrost umožňuje seniorům předcházet problémům a chránit se před zlem. Moudrost pomáhá zvládat životní výzvy a překážky. Příklady: „Moudrostí se vyhnu všem nepříjemnostem a také zlu v budoucnu.“

Zabezpečení rodiny

1. Základní pilíř života

Respondenti označují rodinu jako ústřední hodnotu a základ stability a štěstí. Bezpečná a spokojená rodina je pro seniory klíčová pro pocit smysluplného života. Příklady: „rodina je základ společnosti a moje všechno, je k nezaplacení“, „rodina je základ národa“, „rodina je základ státu“.

2. Odpovědnost a péče

Senioři vnímají zodpovědnost za zajištění materiálního a emocionálního blaha své rodiny. Chtějí svým potomkům dopřát co nejlepší životní podmínky a chránit je před těžkostmi. Příklady: „možnost dělat vše pro zabezpečení rodiny“, „zabezpečit rodinu je důležité“, „dopřát dětem studium, pořídit první byt“.

3. Smysl života a štěstí

Rodina je pro seniory zdrojem lásky, podpory a radosti. Blízké a harmonické rodinné vztahy přispívají k jejich spokojenosti a pocitu štěstí. Příklady: „rodina je základ společnosti a moje všechno, je k nezaplacení“, „Rodina je smysl života včetně výchovy dětí.“

Pravé přátelství

1. Podpora a spojení

Respondenti označují přátelství jako zdroj opory a sounáležitosti. Přátelé si navzájem pomáhají, sdílí své radosti i starosti a vytváří tak silné a trvalé pouto. Příklady: „Na kamarádku se můžu kdykoliv obrátit, vždy mi pomůže a je to tak i obráceně.“, „přítel tě vždy podrží“ .

2. Společnost a sdílení

Přátelství umožňuje seniorům sdílet svůj život s lidmi, kteří jim rozumí a s nimiž se cítí dobře. Společné aktivity a zážitky přináší radost, smích a pocit sounáležitosti. Příklady: „Bez

přátelství je člověk poloviční.“, „Mám se komu vypovídat, nejsem sama, s přáteli je veseleji, není mi smutno.“.

3. Obohacení života

Přátelé přináší do života seniorů nový pohled na svět, inspiraci a rozmanitost. Přátelství podporuje duševní zdraví a vitalitu. Příklady: „pravé přátelství je pocit vzájemného porozumění“, „přátelství je víc než láska“, „Bez přátel je život prázdný bez elánu a fantazie.“.

Svět v míru

1. Základní lidská potřeba

Respondenti označují mír jako nezbytnou podmínku pro klidný a harmonický život. Bez míru je ohrožena lidská bezpečnost, prosperita a základní lidská práva. Příklady: „Válka je největší hrozba pro harmonický život.“, „Války, to je to nejhorší na světě.“, „Mír, aby všichni lidé žili v míru, a ne ve válce“, „mír je důležitý pro celý svět“, „mír je důležitý pro klidný život“, „svět v klidu bez válek“, „svět v míru potřebujeme všichni“, „žít v míru je nejvyšší hodnota“, „svět, aby byl v míru a v klidu, to jsou pravé hodnoty všech lidí“.

2. Podmínka pro svobodu a rozvoj

Mír umožňuje lidem svobodně žít. Příklady: „mír je základ svobody“, „mír je důležitý, bohužel to dnes není reálné“.

3. Naděje pro budoucí generace

Respondenti vnímají mír jako zodpovědnost za budoucnost mladých lidí. Chtějí jim předat svět bez válek a konfliktů, ve kterém budou moci žít v bezpečí a prosperitě. Příklady: „svět v míru je naděje pro budoucí generace“.

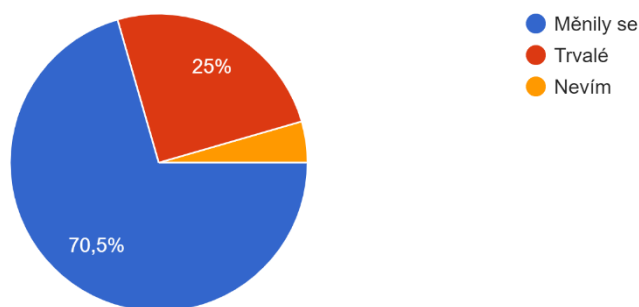
Z kategorií je možné vidět, že mezi respondenty obou generací existují v hodnocení důležitých hodnot v životě určité shody i rozdíly. Mladí dospělí vnímají hodnoty spíše z individuálního hlediska, zatímco senioři vnímají hodnoty spíše z hlediska celku, to lze spatřovat například v hodnotě „svět v míru“. Odpovědi seniorů také odrážejí životní zkušenosti a moudrost, kterou získali během života. Respondenti z řad mladých dospělých více zdůrazňují lásku a svobodu a naproti tomu senioři zdůrazňují moudrost a světový mír. Obě skupiny vnímají hodnotu pravého přátelství jako zdroje podpory. Rodinu shodně vnímají jako klíčovou hodnotu a zdroj štěstí, a nakonec zdraví ve shodě jako nejdůležitější hodnotu v životě.

Otázka č. 4: Jsou Vámi vybrané hodnoty trvalé nebo se v průběhu života měnily?

Mladí dospělí

Jsou podle Vás Vámi vybrané hodnoty trvalé nebo se v průběhu života měnily?

112 odpovědí

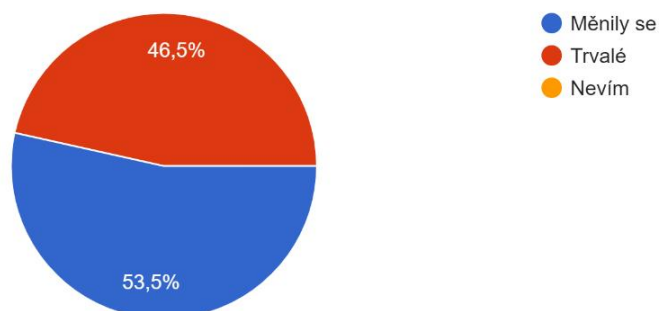

Graf 3 – četnost proměnlivosti hodnot mladých dospělých

Senioři

Jsou Vámi vybrané hodnoty trvalé nebo se v průběhu života měnily?

86 odpovědí

Graf 4 – četnost proměnlivosti hodnot seniorů

Z uvedených grafů můžeme pozorovat, že většina mladých dospělých (70,5 %) uvádí, že jejich hodnoty se v průběhu života měnily. To může být způsobeno právě mladým věkem a změnami životních etap a rolí. Hodnoty se tak mohou měnit v závislosti na zkušenostech. Naopak, u seniorské populace pouze 53,5 % uvádí, že se jejich hodnoty měnily, zatímco 46,5 % uvedlo, že jejich hodnoty zůstaly trvalé. Tento výsledek může odrážet stabilitu hodnotové

orientace ve vyšším věku, což může být interpretováno jako výsledek získané životní moudrosti, zkušeností a ustálení v životním stylu. Je však možné, že senioři vzhledem k vyššímu věku mají tendence vnímat své hodnoty jako stabilnější, i když se v průběhu života ve skutečnosti měnily.

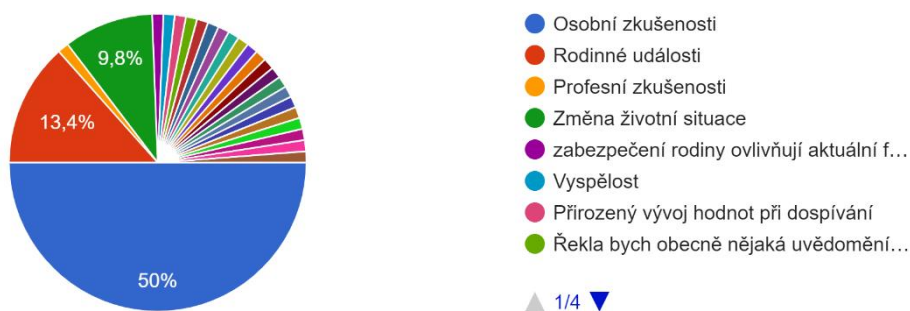
Otázka č. 5: Pokud se Vám hodnoty v průběhu života měnily, co bylo příčinou této změny? K Vámi zvolené odpovědi prosím uveďte konkrétní zkušenost, událost či situaci.

K otázce byla položena doplňující podotázka, která se podrobněji doptávala na konkrétní zkušenosti, události a situace, které ke změně hodnot vedly.

Mladí dospělí

Pokud se Vám hodnoty v průběhu života měnily, co bylo příčinou této změny?

82 odpovědí

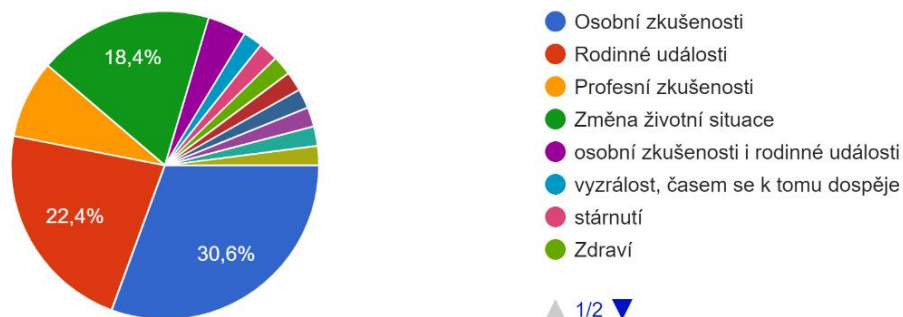

Graf 5 – příčiny změn hodnot mladých dospělých

Senioři

Pokud se Vám hodnoty v průběhu života měnily, co bylo příčinou této změny?

49 odpovědí

Graf 6 – příčiny změn hodnot seniorů

Z grafů vyplývá, že v legendě grafů nejsou uvedeny všechny odpovědi, z důvodu nízké četnosti.

Z uvedeného grafu můžeme pozorovat, že mezi mladými dospělými a seniory nejsou příliš velké rozdíly v rozložení odpovědí. Obě skupiny respondentů nejčastěji uvádí jako důvod změny hodnot osobní zkušenosti, mladí dospělí 50 % a senioři 30,6 %. Osobní zkušenosti tedy hrají klíčovou roli v proměnách hodnotového systému v průběhu života.

Mladí dospělí dále uvádí rodinné události (13,4 %), změnu životní situace (9,8 %), profesní zkušenosti (1,2 %). V kategorii „jiné“ uvádějí respondenti například: kombinaci více faktorů, uvědomění si důležitosti jiných hodnot nebo události ve světě.

Senioři dále uvádějí rodinné události (22,4 %), změnu životní situace (18,4 %), profesní zkušenosti (8,2 %). V kategorii „jiné“ uvádějí respondenti kombinaci více faktorů, vývoj v čase a věk.

Na dobrovolnou podotázku odpovědělo z mladší generace 54 respondentů a z respondentů seniorů bylo 15 odpovědí.

Mladí dospělí označovali jako konkrétní důvody zdravotní témata a nemoci, například: onemocnění v rodině, zdravotní komplikace, stresující doba, deprese a pokus o sebevraždu. Další byly změny v osobním životě a osobní rozvoj, například rozchod, dospívání a zrání

osobnosti. K rodinným událostem uváděli respondenti, že se jedná o zkušenosti s rozvodem rodičů a jeho následky, rodinné konflikty, odstěhování se od rodiny a začátek budování vlastního života. K profesním zkušenostem uváděli respondenti změnu oborů studia, nástup na vysokou školu a rozšiřování obzorů nebo zájem o politiku a dění ve světě. Mezi další konkrétní důvody patří taky zkušenosti s životem v jiné zemi a dále nalezení štěstí.

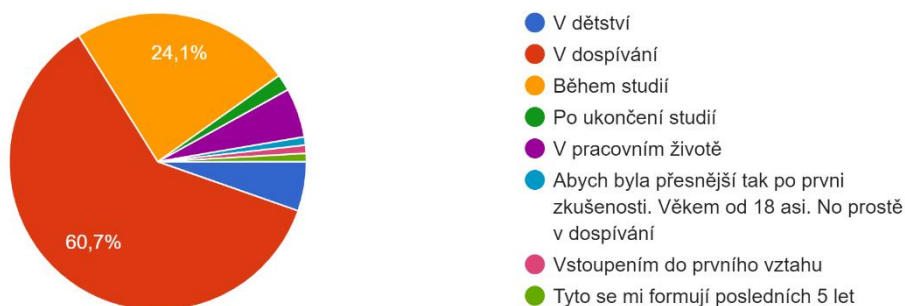
Senioři často označovali věk, jako nástroj pro změnu hodnot: „*Během života se mění priority, jiné jsou v dětství, jiné v pubertě atd. Během života si každý hodnoty třídí a priorizuje.*“. Mezi další konkrétnější odpovědi ke změně hodnot patří: nemoci, ovdovění, důchod, narození dětí, totalitní režim a válka.

Otázka č. 6: Kdy jste začali daným hodnotám přikládat důležitost?

Mladí dospělí

Kdy jste začali daným hodnotám přikládat důležitost?

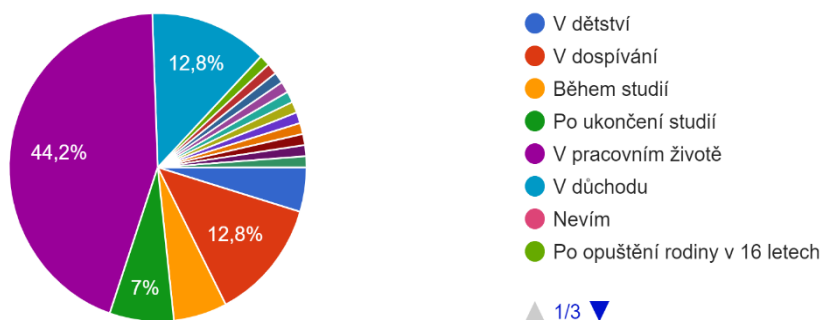
112 odpovědí

Graf 7 – období přikládání důležitosti hodnot mladých dospělých

Senioři

86 odpovědí

Graf 8 – období přikládání důležitosti hodnot seniorů

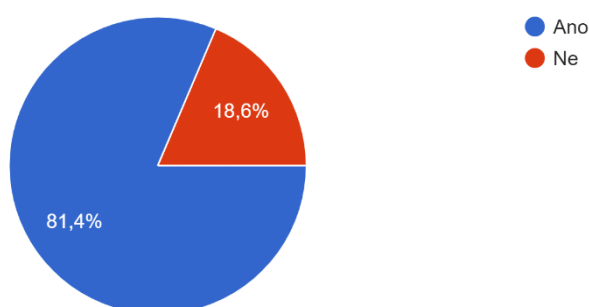
Z uvedených grafů můžeme pozorovat, že 60,7 % mladých dospělých začalo svým hodnotám přikládat důležitost v období dospívání, kdežto senioři toto období uvedli pouze ve 12,8 %. Ve stejném počtu však senioři uváděli také období důchodu (12,8 %). U seniorů je

patrné, že větší sklon k přiřkládání důležitosti hodnot se objevil až v pozdější fázích života, jako je například pracovní život a to 44,2 %. Mladí dospělí dále ve 24,1 % uváděli přiřkládání důležitosti hodnot od dob studií, 5,4 % shodně v dětství a v pracovním životě a nejméně 2 % po ukončení studií. Senioři dále označovali jako období přiřkládání důležitosti vybraným hodnotám období po ukončení studií (7 %), během studií (5,8 %), v dětství (4,7 %). Z grafu vyplývá, že v legendě grafu nejsou uvedeny všechny odpovědi, z důvodu nízké četnosti. Mezi dalšími odpověďmi, které spadaly do odpovědi „jiné“ se objevila kombinace více období a dále faktory, které by se daly zařadit do období dospívání (například: „*po opuštění rodiny v 16 letech*“). Výsledky grafu naznačují, že vnímání důležitosti různých hodnot se může v průběhu života měnit.

Otázka č. 7: **Myslíte si, že jsou Vaše hodnotové preference odlišné od dnešních dvacátníků?**

Myslíte si, že jsou Vaše hodnotové preference odlišné od dnešních dvacátníků?

86 odpovědí

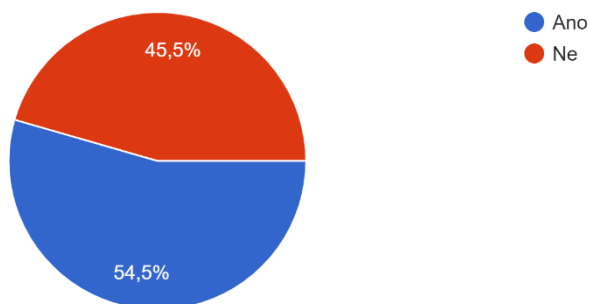
Graf 9 – odlišnost hodnotových preferencí dvacátníků od seniorů

Z grafu vyplývá, že 81,4 % dotazovaných seniorů si myslí, že jejich hodnotové preference jsou od těch, které zastávají dnešní dvacátníci odlišné.

Otázka č. 7: Myslíte si, že jsou Vaše hodnotové preference odlišné od těch, které mohou zastávat dnešní senioři?

Myslíte si, že Vaše hodnotové preference mohou být odlišné od těch, které mohou zastávat dnešní senioři?

112 odpovědí

Graf 10 – odlišnost hodnotových preferencí seniorů od dvacátníků

V porovnání s odpověďmi seniorů na stejnou otázku je zjištěno relativně vyrovnané rozložení názorů na odlišnost hodnotových preferencí mezi dotazovanými mladými dospělými. Nicméně, mírně převládá názor mladých dospělých (54,5 % respondentů), kteří se domnívají, že jejich hodnotové preference se liší od těch, které zastávají současní senioři.

Otázka č. 8. Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano, proč si myslíte, že hodnotové preference dnešních dvacátníků jsou odlišné?

Odpovědi na tuto otázku lze rozčlenit do několika kategorií. Jednotlivé kategorie naznačují, že vnímání hodnotových preferencí má mnoho faktorů.

1. Vliv doby a technologií

Mnoho respondentů poukazuje na vliv moderní doby, zrychleného životního tempa a technologického pokroku na hodnotový systém mladých. Zmiňuje se nadměrné používání mobilů a počítačů, které dle respondentů ovlivňuje chování a priority mladé generace.

2. Generační rozdíly

Respondenti vnímají generační specifika v hodnotových preferencích. U mladých se zdůrazňuje materialismus, touha po uznání a úspěchu a s tím zanedbávání tradičních hodnot, jako například zdraví, víra. Senioři si cení skromnosti a životních zkušeností.

3. Nedostatek životních zkušeností

Někteří respondenti vnímají dvacátníky jako nezralé a bez dostatku životních zkušeností, které by formovaly hodnoty. Zdůrazňují, že s životními prožitky a s přibývajícím věkem se hodnoty mění a upevňují.

4. Rozdílné životní podmínky

Senioři poukazují také na odlišné životní podmínky, které zažili v mládí, jako totalitní režim.

5. Více možností a rozhledu

Někteří respondenti vnímají u mladé generace větší možnosti (ke studiu, profesi).

6. Individualismus a sebeuspokojení

Část respondentů vnímá u mladé generace tendenci k individualismu, sobectví a lehkovážnosti.

Otázka č. 8. **Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano, proč si myslíte, že hodnotové preference dnešních seniorů jsou odlišné?**

Odpovědi na tuto otázku lze rozčlenit do několika kategorií. Jednotlivé kategorie naznačují, že vnímání hodnotových preferencí má mnoho faktorů.

1. Individualita hodnot

Mnoho respondentů zdůrazňuje, že každý má individuální hodnoty bez ohledu na věk. Zdůrazňují se faktory jako osobní zkušenosti, životní cesta a individuální nastavení.

2. Vliv doby

Respondenti také poukazují na odlišné životní podmínky a historické kontexty, ve kterých senioři vyrůstali. Mezi zmiňovanými faktory je totalitní režim, technologický pokrok a proměny v dostupnosti k informacím.

3. Generativní rozdíly

Respondenti vnímají generační specifika v preferencích hodnot. Zdůrazňují, že senioři budou spíše spatřovat důležitost v hodnotách zdraví, rodiny a pohodlí.

4. Vliv životních zkušeností

Respondenti zdůrazňují, že životní zkušenosti a prožitky utváří hodnotový systém. Zmiňuje se také odlišnost životních priorit v závislosti na věku a fázi života.

5. Nejednoznačnost a variabilita

Někteří respondenti odmítají generalizaci a poukazují na individuální rozmanitost v obou generacích. Zdůrazňuje se, že ne všechny hodnoty se lidí a existují i sdílené priority.

Otázka č. 9: Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ne, proč si myslíte, že se Vaše hodnotové preference od hodnotových preferencí dnešních dvacátníků neliší?

Odpovědi respondentů lze rozdělit do několika kategorií, dle společného charakteru odpovědi.

1. Univerzální hodnoty

Část respondentů vnímá základní lidské hodnoty jako neměnné napříč generacemi. Zmiňuje se důležitost života, zdraví, přátelství, spokojenosti a smysluplného života.

2. Vliv rodiny a výchovy

Respondenti poukazují na vliv rodinného prostředí a výchovy na formování hodnot. Zdůrazňuje se, že sdílené rodinné hodnoty se mohou přenášet mezi generacemi.

3. Vypěstlost mladé generace

Někteří respondenti vnímají mladé jako vyspělé a zodpovědné osoby, které se zajímají o svět a sdílí základní hodnoty. Oceňuje se snaha mladých o pochopení světa a budování smysluplného života.

4. Důležitost základních hodnot

Respondenti zdůrazňují, že základní hodnoty jako svoboda, zdraví, mír a přátelství jsou důležité pro všechny generace. Tyto hodnoty spojují lidi napříč věkovými kategoriemi.

5. Snaha o soběstačnost

Část respondentů vnímá u mladých snahu o zodpovědný životní styl a soběstačnost. Oceňuje se, že mladí chtějí žít smysluplný a aktivní život a sami se o sebe postarat.

Otázka č. 9: Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ne, proč si myslíte, že se Vaše hodnotové preference od hodnotových preferencí dnešních seniorů neliší?

Odpovědi respondentů lze rozdělit do několika kategorií, dle společného charakteru odpovědi.

1. Univerzální a nadčasové hodnoty

Mnoho respondentů vnímá základní lidské hodnoty jako zdraví, mír, lásku a rodinu jako univerzální a nadčasové. Tyto hodnoty jsou důležité pro všechny generace bez ohledu na věk

2. Důraz na základní potřeby

Respondenti zmiňují důležitost základních lidských potřeb, které jsou sdílené napříč generacemi.

3. Vliv životních zkušeností

Část respondentů vnímá, že životní zkušenosti a stárnutí vedou k uvědomění si důležitosti základních hodnot. Senioři si dle respondentů více cení zdraví, rodiny a míru, protože si prošli těžkostmi a uvědomují si jejich křehkost.

4. Shoda v základních hodnotách

Respondenti vnímají shodu mezi generacemi v základních hodnotách, i když se mohou lišit v jejich prioritách a způsobu dosažení. Obě generace si cení zdraví, spokojené rodiny, míru a smysluplného života.

5. Individuální a osobnostní faktory

Respondenti poukazují na vliv individuálních a osobnostních faktorů na hodnotové preference. Inteligence, životní cesta, rodinné prostředí a specifické zkušenosti ovlivňují hodnotový systém bez ohledu na věk.

Respondenti se domnívají, že mezi generacemi panuje shoda v základních lidských hodnotách, za základní považují zejména zdraví, lásku a rodinu. Zároveň jejich názory reflektují, že vnímání a priorita těchto hodnot se může lišit na individuálních zkušenostech a osobnostních rysech.

Otázka č. 10: **Ze seznamu hodnot prosím vyberte také tři hodnoty, které pro Vás v životě nemají nikterak velký význam. Tři pro Vás nejméně důležité hodnoty seřadte od nejméně důležité.**

1. Moudrost	11. Svět krásy
2. Národní bezpečnost	12. Svět v míru
3. Pocit úspěchu	13. Svoboda
4. Pohodlný život	14. Štěstí
5. Potěšení	15. Vnitřní harmonie
6. Pravé přátelství	16. Vyzrálá láska
7. Rovnost	17. Vzrušující/aktivní život
8. Sebeúcta	18. Zabezpečení rodiny
9. Spása	19. Zdraví
10. Společenské uznání	

Pro otázku byla zvolena metoda vyhodnocení stejná, jako u otázky číslo 2, jelikož se jedná o stejný charakter otázky pouze s označením hodnot jako nejméně důležité. Výsledky výpočtů jsou uvedeny níže před každou. Z důvodu odlišení hodnot od nejdůležitějších uvádím znaménko mínus.

Mladí dospělí

- **1,47** Svět krásy

- **1,42** Spása

- **0,55** Společenské uznání

- **0,37** Pohodlný život

Senioři

- **0,86** Svět krásy
- **0,7** Pohodlný život
- **0,35** Pocit úspěchu
- **0,35** Společenské uznání
- **0,33** Spása
- **0,17** Vzrušující aktivní život
- **0,11** Potěšení

Z uvedených výsledků vyplývá, že obě skupiny respondentů sdílejí stejnou nejméně důležitou hodnotu, kterou je "svět krásy". Nicméně, existují rozdíly u dalších hodnot. Mladí dospělí nepřikládají důležitost spáse, téměř stejně jako světu krásy naproti tomu senioři nepřikládají důležitost hodnotám jako pocit úspěchu, vzrušující a aktivní život a potěšení. Jmenované hodnoty mladí dospělí k méně důležitým hodnotám nepřirazovali. Obě skupiny pak dále označovaly ve větší či menší míře hodnoty „společenské uznání“ a „pohodlný život“.

Mladí dospělí

1. 35 spása, 29 svět krásy, 14 společenské uznání
2. 28 svět krásy, 27 spása, 14 pohodlný život
3. 21 svět krásy, 20 společenské uznání, 13 pohodlný život

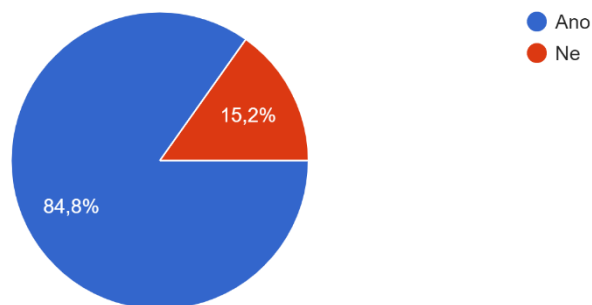
Senioři

1. 20 Svět krásy, 14 pohodlný život, 10 pocit úspěchu
2. 15 společenské uznání, 14 spása, 9 pohodlný život
3. 14 svět krásy, 10 vzrušující a aktivní život, 9 potěšení

Otázka č. 11: Myslíte si, že Vámi vybrané hodnoty budou ve Vašem budoucím životě mít trvalý charakter?

Myslíte si, že Vámi vybrané hodnoty budou ve Vašem budoucím životě mít trvalý charakter?

112 odpovědí

Graf 11 – trvalý charakter hodnot mladých dospělých

Z uvedeného grafu vyplývá, že 84,8 % respondentů z mladé generace vyjadřuje přesvědčení o trvalém charakteru jejich nynějších hodnotových preferencí.

3.7 Shrnutí

Tato kapitola shrnuje výsledky dotazníkového šetření zaměřeného na mezigenerační hodnoty ve společnosti. Respondenty byli mladí dospělí a senioři. Byly analyzovány odpovědi na otázky týkajících se důležitosti hodnot, jejich proměnlivosti v průběhu života, období, kdy se jim začala přikládat důležitost a vnímání odlišnosti v hodnotových preferencích mezi generacemi.

Z analýzy plyne, že zdraví je nejvýznamnější hodnotou pro obě generace. Senioři kladou větší důraz na moudrost a mír ve světě, zatímco mladí dospělí zdůrazňují svobodu a vyzrálou lásku. Rodina je pro obě generace rovněž důležitou hodnotou.

Hodnoty se v průběhu života mění u obou generací, avšak u seniorů v menší míře. Jak ale již bylo uvedeno, to může být způsobeno faktem, že senioři mohou mít tendence vzhledem k vyššímu věku hodnotit své hodnoty jako stabilnější, i když se jim hodnoty v průběhu života mohly měnit. Změny v hodnotách jsou pak způsobeny především osobními zkušenostmi.

Mladí dospělí začali přikládat svým hodnotám důležitost v období dospívání, zatímco u seniorů se toto období změn posouvá do pozdějších fází života, jako je pracovní život a poté i důchod. Z toho by se dalo usuzovat, že u mladých dospělých respondentů se budou hodnoty v průběhu života dále měnit.

Většina seniorů i mladých dospělých se domnívá, že jejich hodnotové preference se odlišují od preferencí druhé generace. U seniorů je toto vnímání odlišnosti zásadně vyšší než u respondentů mladé generace. Jako důvody vnímané odlišnosti byla uváděna doba, ve které žijeme, generační specifika, nedostatek životních zkušeností, rozdílné životní podmínky, více možností a individualismus.

Níže jsou uvedeny odpovědi na výzkumné otázky, které vyplynuly z analýzy odpovědí.

1. Liší se hodnotové preference mezi respondenty z řad seniorů a mladých dospělých v naší společnosti a jaké jsou případné rozdíly ve vnímání?

Hodnotové preference mezi respondenty z řad seniorů a mladých se liší. Mladí dospělí vnímají hodnoty spíše z individuálního hlediska, naopak od seniorů zdůrazňují svobodu a vyzrálou lásku. Senioři vnímají hodnoty spíše z hlediska celku, pro společnost. Zdůrazňují naopak moudrost a světový mír.

Naproti tomu se však vyskytla společná hodnota, která je bezkonkurenčně u obou generací respondentů považována za nejdůležitější, a tou je zdraví.

2. Existuje rozdíl v prioritách hodnot mezi vybranými skupinami respondentů, tj. mladými dospělými a seniory?

Mezi respondenty je shoda ve vnímání zdraví, jako nejdůležitější hodnoty. Další shodu můžeme nalézt v označení hodnoty zabezpečení rodiny a pravého přátelství. Avšak i ve stejných hodnotách, které byly označeny na obou stranách můžeme nalézt poměrně velké rozdíly v četnosti označování. Příkladem může být uvedeno zabezpečení rodiny, které u seniorů budovou metodou vyšlo jako výrazněji označované. Rozdíl můžeme spatřit dále v hodnotách, které na druhých stranách skupin označovány za nejdůležitější nebyly. Mladí dospělí kladou větší důraz na hodnoty jako svoboda a vyzrálá láska, zatímco senioři považují za důležité mj. hodnoty jako moudrost a svět v míru. Toto vnímání naznačuje, že existují rozdíly i shody v hodnotových preferencích mezi oběma skupinami respondentů. velmi často označována hodnota svobody, kterou senioři mezi nejdůležitější nezařazovali.

3. Jaké jsou nejčastěji uváděné hodnoty, které respondenti považují za nejdůležitější ve svém životě a jaké jsou jejich důvody?

Mezi nejčastěji uváděné hodnoty, které respondenti považují za nejdůležitější patří následující:

Zdraví: Základní pilíř života, nenahraditelnost, podmínka pro dosažení dalších hodnot

Svoboda: Základní lidská potřeba, podmínka pro smysluplný život

Pravé přátelství: Podpora a spolehlivost, sdílení a spojení, obohacení života

Zabezpečení rodiny: Základní pilíř života, zodpovědnost a péče, smysl života a štěstí

Moudrost: Získávání znalostí a dovedností, předávání moudrosti mladším generacím, rozhodování a životní vedení, ochrana před nepříjemnostmi a zlem

Světový mír: Základní lidská potřeba, podmínka pro svobodu a rozvoj, naděje pro budoucí generace

4. Mění se hodnotové preference respondentů v průběhu jejich života?

Z dotazníkového šetření se ukázalo, že hodnotové preference respondentů se ve většině mění. Mladí dospělí označovali své hodnoty více jako proměnlivé (70,5 %). Změna hodnot je ovlivněna zejména životními zkušenostmi. Naopak, u seniorské populace pouze 53,5 % uvádí, že se jejich hodnoty měnily. Tento výsledek, jak již bylo uvedeno, může odrážet stabilitu hodnotové orientace ve vyšším věku, což může být interpretováno jako výsledek získané životní moudrosti, zkušeností a ustálení v životním stylu.

Pro doplnění kontextu jsou dále uvedeny také události a zkušenosti, které byly příkladem změny v hodnotových preferencích obou skupin respondentů. Mladí dospělí uvádějí například zdravotní problémy a nemoci, změny v osobním životě a osobní rozvoj, rodinné události (rozvod rodičů, konflikty) a profesní zkušenosti, jako změnu oboru a studium.

Senioři uvádějí zejména věk a životní zkušenosti, nemoci, ovdovění, důchod, dále narození dětí a taky totalitní režim a válku.

5. V jakém období začali respondenti přikládat hodnotám důležitost?

Pro zodpovězení této otázky bude využita analýza grafu č. 7 a 8. Mladí dospělí (60,7 %) začali svým hodnotám přikládat důležitost v období dospívání, kdežto senioři toto období uvedli pouze ve 12,8 %. Ve stejném počtu však senioři uváděli také období důchodu (12,8 %). U seniorů je patrné, že větší sklon k přikládání důležitosti hodnot se objevil až v pozdějších fázích života, jako je například pracovní život a to 44,2 %. Mladí dospělí dále ve 24,1 % uváděli přikládání důležitosti hodnot od dob studií, 5,4 % shodně v dětství a v pracovním životě a nejméně 2 % po ukončení studií. Senioři dále označovali jako období přikládání důležitosti vybraným hodnotám období po ukončení studií (7 %), během studií (5,8 %), v dětství (4,7 %).

3.8 Diskuse

V rámci této bakalářské práce byly zkoumány mezigenerační hodnoty ve společnosti s důrazem na porovnání hodnotových preferencí mezi vybranými respondenty z řad seniorů a mladých dospělých. Z důvodu velké četnosti výběru hodnot (19) a pro větší přehlednost bylo rozhodnuto, že vyhodnoceny budou pouze hodnoty, které se vyskytovaly jako nejčteněji označované. Metoda, která byla pro vyhodnocení důležitosti zvolena, byla specifikována v otázce číslo 2 v praktické části této bakalářské práce. Na základě této otázky se následně odvíjela otázka číslo 3, u které byly uvedeny pouze důvody pro nejčteněji označované hodnoty z otázky číslo 2. V analýze dat z dotazníkového šetření bylo zjištěno několik zajímavých výsledků. Výsledky výzkumu potvrzují existenci rozdílů i shod v hodnotových preferencích mezi dvěma zkoumanými generacemi.

Jedním z klíčových zjištění této práce je skutečnost, že zdraví bylo vnímáno jako nejdůležitější hodnota jak pro seniory, tak pro mladé dospělé. Tím se potvrdila důležitost uvedení této hodnoty k 18 terminálním hodnotám Milтона Rokeache. Toto sdílené vnímání důležitosti zdraví naznačuje, že určité hodnoty mohou být univerzální a překračovat generace. O nadčasovosti „zdraví“ byla zmínka také v odpovědích na otázku důležitosti hodnot. Na druhé straně byly identifikovány rozdíly v hodnotových preferencích mezi oběma skupinami respondentů. Senioři kladou větší důraz na moudrost a světový mír, zatímco mladí dospělí více zdůrazňují svobodu, pravé přátelství a také mezi nejdůležitější hodnoty uvádějí vyzrálou lásku, kterou naopak senioři mezi nejdůležitější nezařazovali.

Důležitým poznatkem je také skutečnost, že hodnotový systém se mění v průběhu života vlivem osobních zkušeností, rodinných událostí a změn životní situace. Tato zjištění jsou v souladu s teoretickými předpoklady o proměnlivosti hodnot v průběhu života a o vlivu zkušeností a životních událostí na hodnotový systém jedince.

Pro hlubší porozumění mezigeneračních hodnot ve společnosti by bylo určitě vhodné v budoucnu provést také kvalitativní výzkum, který by se zaměřil na specifické hodnoty, jež jsou pro dané generace důležité, a zkoumat jejich vliv na životní postoje a chování. Tím by bylo možné lépe porozumět faktorům, které formují hodnotové preference jednotlivých generací a jejich interakce ve společnosti. Podrobnější výzkum však limity této práce neumožnily provést.

Práce by dále mohla sloužit jako inspirace pro další výzkum a mohla by být rozvíjena o srovnání s jinými vybranými generacemi.

Závěr

Tato bakalářská práce byla zaměřena na mezigenerační hodnoty ve společnosti. Téma hodnot je komplexní a individuální pro každého člověka. Práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou.

Teoretická část slouží jako základní rámec pro porozumění konceptů a teorií hodnot. Definovala pojem hodnota a představila různé hodnotové koncepty, zejména hodnotový koncept autora Milтона Rokeache, z jehož terminálních hodnot vychází praktická část této bakalářské práce. Teoretická část poskytuje teoretický základ pro pochopení problematiky hodnot. Dále se teoretická část práce zaměřila na proměnlivost hodnot a faktory, které ovlivňují změnu hodnotového systému v průběhu života. Na konci teoretické části byla představena vývojová období člověka a podrobněji byly představeny dvě vývojová období, kterým se věnovala praktická část.

Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit jaké hodnoty považují respondenti za důležité a jaké pro to mají důvody. Dále získat odpovědi na výzkumné otázky bakalářské práce a ověřit, zda se hodnotové preference respondentů v průběhu života mění. Výzkum hodnot probíhal formou dotazníkového šetření. Posbíráno bylo celkem 112 odpovědí od respondentů „mladých dospělých“ a 86 odpovědí od seniorů, dohromady tedy 198 respondentů.

Výsledky praktické části bakalářské práce ukázaly, že existují shody i rozdíly v hodnotových preferencích mladých dospělých a seniorů. Zdraví je vnímáno jako nejdůležitější hodnota v obou skupinách respondentů. Shodnou hodnotou bylo i zabezpečení rodiny a pravé přátelství. Naproti tomu senioři kladou větší důraz na moudrost a světový mír, zatímco mladí dospělí více zdůrazňují svobodu a vyzrálou lásku. Hodnotový systém se v průběhu života mění v obou skupinách, a to vlivem osobních zkušeností, rodinných událostí a změny životní situace. Vnímání hodnotových preferencí jiných generací je ovlivněno vlivem doby a technologií, generačními rozdíly, různými životními zkušenostmi a společenskými změnami.

Práce přispívá k hlubšímu pochopení problematiky hodnot a jejich proměnlivost v průběhu života a nabízí srovnání hodnotových preferencí mezi dvěma generacemi respondentů.

Práce by mohla být inspirativní pro člověka, který se chce stát učitelem společenských věd, zejména z osobního hlediska. Práce by mohla pomoci budoucímu učiteli lépe porozumět různorodosti hodnot jednotlivých generací, což by mohlo obohatit jeho vlastní pohled na svět

a hodnoty. Tímto způsobem by práce mohla posloužit jako prostředek k osobnímu růstu a sebereflexi, což jsou klíčové prvky pro učitele, který chce efektivně komunikovat a porozumět svým studentům. Také může podnítit zájem budoucího učitele o výzkum v oblasti sociálních věd a hodnot, ať už prostřednictvím dalšího studia nebo vlastního výzkumu.

Seznam zdrojů

BLATNÝ, Marek (ed.). *Psychologie celoživotního vývoje*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3462-3.

BOUDON, Raymond, Philippe BESNARD, Mohamed CHERKAOUI a Bernard-Pierre LÉCUYER. *Sociologický slovník*. Přeložil Vladimír JOCHMANN. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, 253 s. ISBN 8024407353.

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2295-4.

DYUSSENBAYEV, Akhmet. Age periods of human life. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 2017, 4.6.

FRANKL, Viktor Emil. *Lékařská péče o duši*. Přeložil Vladimír JOCHMANN. Brno: Cesta, [2015]. ISBN 978-80-7295-195-6.

FRANKL, Viktor Emil. *Utrpení z nesmyslnosti života: psychoterapie pro dnešní dobu*. Přeložil Petr BABKA. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1038-2.

GAVORA, Peter a JŮVA, Vladimír. *Výzkumné metody v pedagogice: příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky / Peter Gavora ; [překlad Vladimír Jůva]*. 1996. ISBN 808593115X.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992, 647 s. ISBN 8085605287.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

HOSKOVEC, Jiří. *Psychologie*. Praha: Triton, 2002, 105 s. ISBN 8072542192.

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.

KOŘENEK, Josef. *Lékařská etika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001, 149 s. ISBN 80-244-0324-2.

KUČEROVÁ, Stanislava. *Člověk – hodnoty – výchova: kapitoly z filosofie výchovy*. Prešov: vl. n., 1996. ISBN 80-856-6834-3.

- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Psyché. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.
- PRUDKÝ, Libor. *Inventura hodnot: výsledky sociologických výzkumů hodnot ve společnosti České republiky*. Praha: Academia, 2009, 341 s. Novověk, sv. 6. ISBN 978-80-200-1751-2.
- PRUDKÝ, Libor. *Studie o hodnotách*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-266-0.
- PŘIBYL, Hugo. *Lidské potřeby ve stáří*. Jessenius. Praha: Maxdorf, [2015]. ISBN 978-80-7345-437-1.
- PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky. [Díl 1], Vývoj člověka do patnácti let*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.
- ROKEACH, Milton. *The nature of human values*. New York: Free Press, 1973.
- SCHWARTZ, Shalom H. (2006). *Basic Human Values: An Overview*. The Hebrew University of Jerusalem, 2006. Dostupné z: <http://www.yourmorals.org/schwartz.2006.basic%20human%20values.pdf>
- SCHWARTZ, Shalom H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online readings in Psychology and Culture*, 2012, 2.1: 11. Dostupné z: <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- TONDL, Ladislav. *Hodnocení a hodnoty: metodologické rozměry hodnocení*. Praha: Filosofia, 1999. ISBN 80-7007-131-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. II, Dospělost a stáří. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

Seznam grafů

Graf 1 – pohlaví respondentů	36
Graf 2 – pohlaví respondentů	36
Graf 3 – četnost proměnlivosti hodnot mladých dospělých	46
Graf 4 – četnost proměnlivosti hodnot seniorů	46
Graf 5 – příčiny změn hodnot mladých dospělých	47
Graf 6 – příčiny změn hodnot seniorů	48
Graf 7 – období přikládání důležitosti hodnot mladých dospělých	50
Graf 8 – období přikládání důležitosti hodnot seniorů	50
Graf 9 – odlišnost hodnotových preferencí dvacátníků od seniorů	51
Graf 10 – odlišnost hodnotových preferencí seniorů od dvacátníků	52
Graf 11 – trvalý charakter hodnot mladých dospělých.....	58

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník mladí dospělí

Vážení respondenti,

v rámci výzkumu k mé bakalářské práci, si Vás dovoluji oslovit s prosbou o vyplnění dotazníku, který má za cíl zmapovat mezigenerační hodnoty ve společnosti. Budu Vám vděčná za jeho vyplnění. Dotazník je anonymní.

Vaše pohlaví:

- a. Žena
- b. Muž

Prosím, vyberte z následujících hodnot 3 pro Vás nejdůležitější. Tři pro Vás nejvýznamnější napište níže podle pořadí od nejdůležitější hodnoty po tu méně důležitou.

1. <i>Moudrost</i>	11. <i>Svět krásy</i>
2. <i>Národní bezpečnosti</i>	12. <i>Svět v míru</i>
3. <i>Pocit úspěchu</i>	13. <i>Svoboda</i>
4. <i>Pohodlný život</i>	14. <i>Štěstí</i>
5. <i>Potěšení</i>	15. <i>Vnitřní harmonie</i>
6. <i>Pravé přátelství</i>	16. <i>Vyzrálá láska</i>
7. <i>Rovnost</i>	17. <i>Vzrušující/aktivní život</i>
8. <i>Sebeúcta</i>	18. <i>Zabezpečení rodiny</i>
9. <i>Spása</i>	19. <i>Zdraví</i>
10. <i>Společenské uznání</i>	

Vaše odpověď:

- 1.
- 2.
- 3.

Zvolili jste si tři pro Vás nejdůležitější hodnoty. Napište prosím důvod/y, proč jsou pro Vás zvolené hodnoty nejdůležitější.

Jsou podle Vás Vámi vybrané hodnoty trvalé nebo se v průběhu života měnily?

- a. Měnily se
- b. Trvalé
- c. Nevím

Pokud se Vám hodnoty v průběhu života měnily, co bylo příčinou této změny? K Vámi zvolené odpovědi prosím uveďte konkrétní zkušenost, událost či situaci.

- a. Osobní zkušenosti:
- b. Rodinné události:
- c. Profesní zkušenosti:
- d. Změna životní situace:
- e. Jiné:

Kdy jste začali daným hodnotám přikládat důležitost?

- a. V dětství
- b. V dospívání
- c. Během studií
- d. Po ukončení studií
- e. V pracovním životě
- f. Jiné (uveďte):

Myslíte si, že Vámi vybrané hodnoty budou ve Vašem budoucím životě mít trvalý charakter?

- a. Ano
- b. Ne

Myslíte si, že Vaše hodnotové preference mohou být odlišné od těch, které mohou zastávat dnešní senioři?

- a. Ano
- b. Ne

Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano, proč si myslíte, že mohou být hodnotové preference dnešních seniorů odlišné?

Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ne, proč si myslíte, že se Vaše hodnotové preference od hodnotových preferencí dnešních seniorů neliší?

Ze seznamu hodnot na první straně prosím vyberte také tři hodnoty, které pro Vás v životě nemají nikterak velký význam. Tři pro Vás nejméně důležité hodnoty seřadte od nejméně důležité.

Vaše odpověď:

- 1.
- 2.
- 3.

Příloha č. 2: Dotazník senioři

Vážení respondenti,

v rámci výzkumu k mé bakalářské práci, si Vás dovoluji oslovit s prosbou o vyplnění dotazníku, který má za cíl zmapovat mezigenerační hodnoty ve společnosti. Budu Vám vděčná za jeho vyplnění. Dotazník je anonymní.

Vaše pohlaví:

- a. Žena
- b. Muž

Prosím, vyberte z následujících hodnot 3 pro Vás nejdůležitější. Tři pro Vás nejvýznamnější napište níže podle pořadí od nejdůležitější hodnoty po tu méně důležitou.

1. Moudrost
2. Národní bezpečnosti
3. Pocit úspěchu
4. Pohodlný život
5. Potěšení
6. Právě přátelství
7. Rovnost
8. Sebeúcta
9. Spása
10. Společenské uznání
11. Svět krásy
12. Svět v míru
13. Svoboda
14. Štěstí
15. Vnitřní harmonie
16. Vyzrálá láska
17. Vzrušující/aktivní život
18. Zabezpečení rodiny
19. Zdraví

Vaše odpověď:

- 1.
- 2.
- 3.

Zvolili jste si tři pro Vás nejdůležitější hodnoty. Napište prosím důvod/y, proč jsou pro Vás zvolené hodnoty nejdůležitější.

Jsou Vámi vybrané hodnoty trvalé nebo se v průběhu života měnily?

- a. Měnily se
- b. Trvalé
- c. Nevím

Pokud se Vám hodnoty v průběhu života měnily, co bylo příčinou této změny? K Vámi zvolené odpovědi prosím uveďte konkrétní zkušenost, událost či situaci.

- a. Osobní zkušenosti:
- b. Rodinné události:
- c. Profesní zkušenosti:
- d. Změna životní situace:
- e. Jiné:

Kdy jste začali daným hodnotám přikládat důležitost?

- a. V dětství
- b. V dospívání
- c. Během studií
- d. Po ukončení studií

- e. V pracovním životě
- f. V důchodu
- g. Nevím
- h. Jiné (uved'te):

Myslíte si, že jsou Vaše hodnotové preference odlišné od dnešních dvacátníků?

- a. Ano
- b. Ne

Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ano, proč si myslíte, že hodnotové preference dnešních dvacátníků jsou odlišné?

Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ne, proč si myslíte, že se Vaše hodnotové preference od hodnotových preferencí dnešních dvacátníků neliší?

Ze seznamu hodnot prosím vyberte také tři hodnoty, které pro Vás v životě nemají nikterak velký význam. Tři pro Vás nejméně důležité hodnoty seřad'te od nejméně důležité.

Vaše odpověď:

- 1.
- 2.
- 3.

Příloha č. 3: Odpovědi mladých dospělých na otázku k důvodům nejdůležitějších hodnot

Zdraví

Bez zdraví nemáme nic, bez zdraví zbytek hodnot ztrácí smysl.

Protože zdraví je podmínkou bytí. Bez něho ostatní hodnoty postrádají smysl. Zdraví je podmínkou šťastného života.

Kdyby člověk nebyl zdravý, nemohl by si plně užívat života se svými blízkými.

Zdraví, protože bez zdraví není život.

Zdraví si nikde nekoupíme a už několikrát jsme byli přesvědčeni o tom, že není samozřejmé.

Tvoří jistotu k tvorbě a ochraně dalších hodnot.

Protože zdraví je podle mě vždy na prvním místě.

Protože je pro mě zdraví hodně důležité, musím vydělat peníze, abych uživila v budoucnu rodinu.

Základ spokojeného žití.

Bez zdraví se člověk nikam nedostane je to to nejvíc co má.

Pokud nemáme zdraví nemůžeme nic dělat.

Zdraví si za žádné peníze nekoupíš a závisí na něm další hodnoty.

Když není člověk zdravý, tak je všechno ostatní zbytečné.

Vybral jsem jako první, zdraví – z jednoduchého důvodu. Časem si člověk uvědomí že zdraví má opravdu jen jedno a bez něj, mu je zbytek k ničemu.

Zdraví je jen jedno.

Zdraví obecně ji považují za nejdůležitější, bez toho to prostě nejde (asi jsem ovlivněná tím že moje mamka prodělala rakovinu.

Být zdravý a mít jistotu dlouhého života.

Chci, abych měla zdravou a spokojenou rodinu.

Bez zdraví je život problematický.

Zdraví, protože to je v životě nejdůležitější.

Protože bez zdraví, rodiny a svobody si nedokážu představit život.

Zdraví je pro mě vždy na prvním místě.

Zdraví je jen jedno.

Protože být zdravý je to nejdůležitější a nikdy nevíme co se pokazí.

Bez zdraví není možné užívat si život plnohodnotně.

Tak bez zdraví nejde nic, zdraví je to nejdůležitější, taky jsem si to neuvědomovala ale život mi to ukázal.

Zdraví, protože je ho v dnešním světě málo.

Zdraví, bez zdraví by život přece fungovat nemohl, mám na mysli hlavně duševní zdraví, které mě vede ke štěstí a být šťastná.

Zdraví je obecně důležité, pokud je člověk nemocný, nemá moc možnost nebo náladu na cokoli jiného a svým způsobem trpí.

Klidné stáří.

Zdraví je velice důležité, protože pokud nejsme v pořádku, nemůžeme žít na naplno.

Zdraví – nejdůležitější ze všeho, pokud mám zdravotní problém, nemohu se těšit z ostatních věcí.

Je to hodnota, která nám dává kvalitu života a schopnost dosáhnout jiných hodnot, bez této hodnoty bychom nedokázali žít.

Osobní zkušenost, protože vím, jaké to je mít zdravotní komplikace.

Bez zdraví člověk nemůže existovat a naplňovat svoje vize, cíle a hodnoty.

Zdraví a pohodlný život spolu tak nějak souvisí. Chci mít prostě klidný život a mít pocit, že jsem zajištěná. Zdraví je důležité pro funkčnost v práci i v životě a může pak souviset s pohodlným životem.

Zdraví, které plno z nás bere jako samozřejmost, zvláště v mládí.

Díky zdraví můžu cokoliv.

Bez zdraví by nic z toho ostatního nemělo smysl.

Zdraví-potýkám se se zdravotními problémy, proto je zdraví mě a mojí rodiny na prvním místě.

Zdraví, protože bez zdraví jsou mi mnohé z dalších hodnot zbytečně (zdraví vnímám i jako život).

Zdraví je to nejdůležitější, co člověk má.

Bez zdraví by všechny hodnoty ztrácely smysl.

Zdraví – jakmile člověk není zdravý všechny ostatní priority v životě jsou vedlejší.

Zdraví mé rodiny, přátel a okolí je pro mě nejdůležitější.

Pokud člověk není zdraví, těžko dosáhne ostatních věcí a naplní své hodnoty, je to to nejdůležitější. Zdraví je pro každého to nejdůležitější, všichni chtějí být zdraví.

Bez zdraví nedosáhnu ničeho jiného.

Zdraví je důležité.

Člověk může mít vše na světě, ale ani za všechny peníze světa si zdraví nekoupí.

Zdraví je důležité, abychom mohli v životě fungovat na 100 % a je to něco, co si za peníze nekoupíme.

Nedá se koupit za peníze.

Jsou pro mě prioritou v mém současném životě a které jsou pro mě směrodatné pro plánování budoucnosti.

Z mého osobního náhledu na život jde o to nejdůležitější. Jedná se též i o mé cíle, jak bych si život představoval do budoucna.

K čemu by mi bylo vše ostatní bez zdraví.

Zdraví si za peníze nekoupíte.

Zdraví je pro mě vždy na prvním místě, protože je to za mě nejdůležitější věc na světě, ostatní věci jako je štěstí atd. se zdravím úzce souvisí, pokud budu zdravá, budu i šťastná.

Když není zdraví, není nic. Zdraví je to nejcennější.

Zdraví je pro mě nejdůležitější, spolu abych mohla fungovat a pomáhat druhým.

Bylo pro mě vždy důležité.

Dávají mi pocit bezpečí a štěstí.

Je to podle mě základ k dobrému životu.

Je to podle mě základ k dobrému životu. Bez těchto věcí se život vede špatně podle mě.

Jsou pro mě důležité odmala a rodiče mě k nim vedli.

Svoboda

Protože v nesvobodném a nedemokratickém světě se nežije moc dobře.

jako zodpovědný přístup k životu.

Tvoří jistotu k tvorbě a ochraně dalších hodnot.

Svoboda v rozhodování o tom, jak si budeme žít svůj život, protože bez toho, je to blbě.

Být svobodný a mít možnosti si o všem sám rozhodovat.

Vzhledem k historii je potřeba udržet svobodu.

Svoboda nebyla dřív samozřejmé a ani nemusí být.

V dnešní nelehké době se ukazuje, že svoboda je velmi křehká a musí se chránit.

Svoboda je pro mě druhá nejdůležitější, a to z jednoduchého důvodu, protože nechci být uvázaná na jednom místě a nechci, aby mi někdo říkal, kdy a co mám dělat.

Svoboda je u mě na prvním místě, nedokážu být někde zavřena, bez možnosti, znamená to pro mě pocit možnosti výběru, že já jsem právě ta, co má v rukou svůj život.

Nejdůležitější mi přijde hodnota svobody, aby si každý v rámci mezi mohl rozhodovat o svém životě (potraty, víra, způsob života, ...).

Bez svobody není život kvalitní. Člověk si zaslouží mít svobodu k tomu, aby mohl vést svůj život tak, jak chce.

Je to hodnota, která je ve světě jiná a po svých vlastních cestovatelských zkušenostech si jí velmi vážím.

Nedá se koupit za peníze.

Protože být šťastný a svobodný je to, co mě dělá člověkem.

Svobodu jsem zvolila už jen kvůli tomu, že velice ráda cestuji a svoboda je k tomu důležitá, stejně jako svoboda slova.

Svoboda, protože díky ní můžu.

Svoboda není samozřejmost a zejména mladší generace by si to měla uvědomovat, tak proto.

Svoboda odsuzuje člověka k volbě. Je tak učen odpovědnosti.

Chci si užívat všeho naplno. Poznávat svět.

Jsou pro mě prioritou v mém současném životě a které jsou pro mě směrodatné pro plánování budoucnosti.

Svoboda z toho důvodu, že nechci být závislá na ničem a nikom, žít ten nejlepší život podle svých hodnot a přesvědčení.

Je to podle mě základ k dobrému životu. Bez těchto věcí se život vede špatně podle mě.

Jsou pro mě důležité odmala a rodiče mě k nim vedli.

Pravé přátelství

Bez přátel bych nedokázal žít.

Praví přátelé nezklamou a nenechají ve štychu ani v těch nejnáročnějších situacích.

Na třetím místě mám přátelství, lásku, kterou z toho čerpat, zážitky, vzpomínky, které vám už nikdo nevezme. Měla jsem to štěstí a našla si kamarády, kteří za to stojí a musím říct, že mi daly strašně moc, jako přátelství ale neberu jen známe, ale i rodinu, to ze jste s někým rodina ještě neznamená nic, dokud s nimi nemáte přátelský vztah, bližší a na jiné úrovni, stejně jako váš partner, nemá být právě on pro vás vašim nejlepším kamarádem?

Život bez pravých přátel si představit neumím, ty dělají kromě rodiny život krásný.

Pravé přátelství je důležité, protože každý potřebuje mít alespoň toho jednoho kamaráda/kamarádku, kterým věří a kteří ho vždy podrží.

Cením si hodnot, které se za peníze nekoupí. Pro mne je mnohem důležitější pravé přátelství než peníze.

Bez přátel je život prázdný a nenaplněný.

Pravé přátelství, protože je důležité mít někoho k sobě, za kým můžeme kdykoli jít a vědět, že je tu.

Pravé přátelství, protože bez opravdových přátel je velice, velice těžký – s přítelem lze žít i v nemoci, nemít štěstí, zažívat válku atd.

Mám ráda být obklopena skvělými lidmi, kterým mohu věřit. Chci s nimi žít v bezpečném světě, bez války.

Je to něco, co má v dnešní době velkou hodnotu.

Bylo pro mě vždy důležité.

Jsou pro mě důležité odmala a rodiče mě k nim vedli.

Nedá se koupit za peníze.

Zabezpečení rodiny

Rodina je ta, která po nás zůstane, takže její zabezpečení má taky velkou hodnotu.

Mým cílem je zabezpečit mou rodinu, abychom všichni byli spokojeni, s čímž souvisí i svět v míru.

Nebýt tady sám, a proto mít zabezpečenou rodinu a jistotu že tu budu někoho mít.

Rodina je pro mě základ štěstí a chtěla bych, aby moje rodina se měla v rámci možností dobře.

Nejdůležitější je pro mě rodina a poté žít naplněný život.

Rodina má pro nás být útočištěm a je třeba ji chránit.

Moje rodina, přátelé, přítel je na téhle planetě to nejdůležitější, co mám. Mají mě rádi. Dali by za mě cokoli na světě a já za ně. Mám v nich důvěru a nekonečnou podporu.

Je pro mě důležité mít zabezpečení bydlení, jídlo, sport, zábavu a mít rodinou pohodu.

Protože rodina a zdraví je to nejdůležitější.

Rodina je to nejdůležitější. S mojí rodinou jsme si velmi blízcí.

Rodina je nenahraditelná.

Šťastná rodina je základ.

Dávají mi pocit bezpečí a štěstí.

Je to podle mě základ k dobrému životu. Bez těchto věcí se život vede špatně podle mě.

Vyzrálá láska

Co je život bez lásky?

Vyzrálá láska je partner, který je nejlepším kamarádem a oporou. Chápu potřebu vlastního světa, a přitom se jeden druhému stal jeho součástí.

S láskou jde žít život lépe.

Láska, protože je třeba všechno mít s kým sdílet.

Je pro mě velice důležité najít někoho s kým budu moct růst v lásce a také šířit ji kolem sebe.

Je důležité milovat sebe samotného, což může přinést i životního partnera a stejně tak dávat takovou lásku jemu.

Mít kolem sebe lidi, co vás milují a které milujete vy, je to nejcennější na světě.

Vyzrálá láska, aktuálně mám vedle sebe partnera, se kterým vím, že chci prožít život. Mám vedle sebe osobu, na kterou se mohu vždy spolehnout, se kterou se zasměji, utřu slzy, zažiju srandu, cítím bezpečí, a hlavně domov v srdci.

Láska je něco nepopsatelného, láska rodiny, přátel a blízkých je spojena s dalšími faktury jako důvěra, možnost obrátit se na druhého, nebýt nikdy na nic sám, mít podporu a jistotu.

Je to podle mě základ k dobrému životu.

Z mého osobního náhledu na život jde o to nejdůležitější. Jedná se též i o mé cíle, jak bych si život představoval do budoucna.

láska je pro mě v životě taky důležitá, a to hlavně k sobě, ale i k rodině a blízkým.

Protože nic neničí člověka jako špatně se zamilovat.

Láska je pro mne důležitá pro pocit opory a bezpečí.

Dává mi pocit bezpečí a štěstí

Vede ke spokojenému životu.

Nejdůležitější jsou pro mě na světě ti, které mám ráda, které miluji. Ty chci mít ráda opravdu a chci, aby byli zdraví.

Příloha č. 4: Odpovědi seniorů na otázku k důvodům nejdůležitějších hodnot

Zdraví

Bez zdraví nemá člověk nic.

Bez zdraví jsou všechny ostatní hodnoty 0.

poslední dobou prožívám hodně nemocí, operací, proto si vážím zdraví.

Se zdravím, harmonií má člověk doživotní štěstí.

Bez zdraví není nic. Zdravý člověk může pracovat.

Bez zdraví je vše složitější.

Bez zdraví nelze plnohodnotně žít.

Zdraví, to je to nejdůležitější, co máme.

Zdraví je nejcennější, co máme.

Mám rada život, bez zdraví a bezpečí rodiny by život byl smutný.

Jsem starší člověk, myslím, že má zdraví velikou hodnotu.

Abych mohla být prospěšná.

Aby byli všichni zdraví.

Když je zdraví, je možné vše.

Zdraví je důležité v mém věku.

Když schází zdraví a není život v míru tak není možné ani zabezpečení rodiny.

Nic není důležitější než zdraví.

Zdraví je potřeba, bez zdraví není štěstí.

Zdraví je pro každého důležité.

Když je člověk zdravý, tak je samostatný a soběstačný.

Zdraví je důležité v životě, abychom mohli pracovat.

Zdraví je nejdůležitější součástí života.

Bez svobody a zdraví je život těžký.

Zdraví je důležité, aby mohl člověk žít aktivní život.

Bez zdraví a svobody by byl člověk ztracený.

Zdraví máme všichni jenom jedno.

Zdraví je nejdůležitější, od toho se odvíjí ostatní hodnoty.

Zdraví je podle mne na prvním místě, abychom si mohli plnit další životní úkoly vyplývající ze zabezpečení rodiny a světového míru.

Zdraví je základ života.

Bez zdraví není život plnohodnotný.

Zdraví je nade vše.

Bez pevného zdraví není nic.

Protože bez zdraví nemáme nic.

Zdraví je nad zlato.

Bez zdraví není život kvalitní.

Když člověk není zdravý, není nic.

Když není člověk zdravý, nemůže pracovat, není finančně zajištěný.

Zdraví je základem života, vnitřní harmonie a pocitu úspěchu.

Zdraví je nejdůležitější v životě.

Zdraví je nadevše.

Zdraví je základ.

Bez zdraví je život neštěstím.

O důležitosti zdraví není pochyb, zvláště s přibývajícím věkem.

Jsem sám a nemocný, proto si vážím zdraví a přátel. Rodinu nemám.

Zdraví je pro mne moc důležité, zůstala jsem sama se synem.

Moudrost

Abych se naučila to co chci, nebo potřebuji vědět.

Moudrost k stáří patří, aby se mohla předávat mladším.

Moudrost je důležitá, abychom mohli studovat a správně se rozhodovat.

Pokud je člověk moudrý, tak udržuje pravé přátelství.

Pořád se zdokonalovat, učit se jazyky, naslouchat druhým, nepovyšovat se a svobodně se rozhodovat.

Bez moudrosti neoceníme ostatní hodnoty.

Moudrostí se vyhnu všem nepříjemnostem a také zlu v budoucnu.

Moudrá rozhodnutí považuji za velmi důležitá.

Zabezpečení rodiny

Rodina, jak není zabezpečená, tak je to špatné, dluhy jsou špatné.

Rodina je základ společnosti a moje všechno, je k nezaplacení.

Bez zdraví a míru je člověku zle.

Rodina je základ společnosti.

Zabezpečená rodina a děti je dar.

Zdravá a fungující rodina.

Rodina je základ národa.

Možno dělat vše pro zabezpečení rodiny.

Rodina je smysl života včetně výchovy dětí.

Rodina je pro mě všechno.

Zabezpečení rodiny je důležité pro klid.

Rodina a zdraví jsou pro mě na 1. místě.

miluji svou rodinu, zdraví a láska také k rodině patří.

Zabezpečit rodinu je důležité.

Rodina je základ státu.

Rodina je základ klidného života a klidný život = mír.

Je důležité, aby rodina finančně nestrádala.

Dopřát dětem studium, pořídit první byt.

Pravé přátelství

Na kamarádku se můžu kdykoliv obrátit, vždy mi pomůže a je to tak i obráceně.

Bez přátelství je člověk poloviční.

Přátelé jsou pro mě důležití, mám se komu vypovídat, nejsem sama, s přáteli je veseleji, není mi smutno.

Mám ráda společnost, proto jsou přátelé důležití.

Není ho nikdy dost.

Pravé přátelství je pocit vzájemného porozumění.

Přátelství je víc než láska.

Přátelství k vzájemnému pomáhání si, také k povídání a zažívání společného dobrodružství.

Přítel tě vždy podrží.

Přátelství je také důležité.

Bez přátel je život prázdný bez elánu a fantazie

Jsem sám a nemocný, proto si vážím zdraví a přátel. Rodinu nemám.

Svět v míru

Válka je největší hrozba pro harmonický život.

Války, to je to nejhorší na světě.

Život bez násilí

Aby byl svět lepším a my byli v bezpečí.

Mír, aby všichni lidé žili v míru, a ne ve válce.

Mír je důležitý pro celý svět.

Mír je důležitý pro klidný život.

Svět v klidu bez válek.

Bez moudrosti těch, co o tom rozhodují to nepřijde (svět v míru).

Svět v míru potřebujeme všichni.

Žít v míru je nejvyšší hodnota.

Svět, aby byl v míru a v klidu, to jsou pravé hodnoty všech lidí.

Bez válek a válečných konfliktů.

Mír je základ svobody.

Mír je důležitý, bohužel to dnes není reálné.

Mír je pro celý svět spokojenost a klid života.

Společnost si většinou neuvědomuje, jak je důležité žít v míru a že žijeme v nejdelším období míru.